

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

Навчально-науковий інститут економіки, управління та адміністрування
Кафедра економіки та міжнародних економічних відносин

ДОПУСКАЮ ДО ЗАХИСТУ
Гарант освітньої програми

_____ Бочарова Ю.Г.

«___» _____ 20__ року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття ступеня вищої освіти «Бакалавр»
зі спеціальності 051 «Економіка»
освітньої програми «Економіка»

на тему: «**АНТИМОНОПОЛЬНА (КОНКУРЕНТНА) ПОЛІТИКА ТА
МЕХАНІЗМ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ**»

Виконав:

здобувач вищої освіти

Рубан Юлія Олегівна
(прізвище, ім'я, по-батькові)

_____
(підпис)

Керівник:

д.е.н., доцент Бочарова Ю.Г.
(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

_____
(підпис)

Засвідчую, що у кваліфікаційній
роботі немає запозичень з праць
інших авторів без відповідних
посилань

Здобувач вищої освіти _____

(підпис)

Кривий Ріг
2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ
 імені Михайла Туган-Барановського

Навчально-науковий інститут економіки, управління та адміністрування

Кафедра економіки та міжнародних економічних відносин

Форма здобуття вищої освіти денна

Ступінь бакалавр

Галузь знань Соціальна та поведінкові науки

Освітня програма 051 «Економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Гарант освітньої програми

_____ Бочарова Ю.Г.
підпис

« _____ » _____ 2021 р.

**ЗАВДАННЯ
 НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Рубан Юлія Олегівна
прізвище, ім'я, по батькові

1. Тема роботи: «Антимонопольна (конкурентна) політика та механізм її реалізації»

Керівник роботи д.е.н., доцент, завідувач кафедри економіки та міжнародних економічних відносин Бочарова Ю. Г.

науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали

Затверджені наказом ДонНУЕТ імені Михайла Туган-Барановського від 11.01.2021 р. № 13-с, зміни від 08.02.2021 р. №60-

2. Строк подання здобувачем ВО роботи “ _____ ” _____ 2021 р.

3. Вихідні дані до роботи: наукові статті, тези доповідей на наукові конференції, наукова література, офіційна статистика міжнародних організацій та країн

4. Зміст (перелік питань, які потрібно розробити):

Вступ

Основна частина

Висновки та рекомендації

Список використаних джерел

Додатки

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень).

(За потреби зазначаються П.І. по Б. консультантів за розділами роботи)

6. Дата видачі завдання: «_____» _____ 20__ р.

7. Календарний план

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Підготовка теоретичної складової основної частини		
2	Підготовка аналітичної складової основної частини		
3	Підготовка висновків та рекомендацій		
4	Підготовка та оформлення вступу, списку використаних джерел та інших складових роботи		
5	Отримання відгуку від керівника		
6	Подання на кафедру завершеної роботи		
7	Проходження перевірки на академічний плагіат і нормоконтролю кваліфікаційної роботи		
8	Підготовка студента до захисту та захист кваліфікаційної роботи		

Здобувач ВО _____ Рубан Ю.О.
(підпис)

Керівник роботи _____ Бочарова Ю.Г.
(підпис)

РЕФЕРАТ

Загальна кількість в роботі:

Сторінок 73,   рисунків 14,   таблиць 8,   додатків 11,
графічного матеріалу 0,   використаних джерел 57

Об'єкт дослідження: конкурентні відносини

Предмет дослідження: принципи, методи, фактори та особливості регулювання конкуренції, антимонопольна політика як складова ефективного розвитку національної економіки

Мета дослідження: дослідження стану та особливостей розвитку антимонопольної політики України, її впливу на економіку країни.

Методи дослідження: статистичний метод, кореляційний, графічний та табличний методи, загальнонаукові методи аналізу (порівняння, деталізації, групування, аналізу та синтезу, індукції та дедукції), обробка даних проведена із застосуванням прикладних програмних продуктів MS Excel

Основні результати дослідження:

- встановлено, що конкуренція має бути регульована державою;
- встановлено, що під антимонопольною політикою слід розуміти системну та комплексну діяльність координуючих суб'єктів різних рівнів, яка спрямована на розвиток конкурентного середовища, конкурентних відносин та регулювання діяльності монополій, забезпечення ефективного розвитку як економіки в цілому, так окремих її галузей;
- встановлено, що антимонопольна політика тісно пов'язана з економічною політикою країни та є її важливою складовою;
- встановлено, що на сучасному етапі розвитку антимонопольна політика знаходиться на четвертому етапі, який характеризується переосмисленням ролі конкуренції в економічній політиці країни та подальшому розвитку антимонопольної політики;
- встановлено, що в період 2014-2019 років фіксується збільшення кількості правопорушень, як були виявлені та розглянуті АМКУ. Встановлено, що

найбільша кількість правопорушень антимонопольного законодавства зафіксовано у паливно-енергетичному комплексі та житлово-комунальному господарстві, у агропромисловому комплексі, на ринку транспортних послуг, послуг із вивезення та переробки відходів, надання адміністративних та загальних послуг;

- встановлено, що антимонопольна політика відіграє важливе значення для забезпечення економічного зростання та розвитку країни. Так, протягом досліджуваного періоду, а саме 2014-2020 років, економічний ефект від діяльності антимонопольного комітету країни постійно зростає та у 2020 році становить 4,63 млрд. грн.;

- для підвищення ефективності розвитку антимонопольної політики запропоновано такі напрямки її розвитку: забезпечення узгодження всіх складових економічної політики країни із антимонопольною політикою; забезпечення систематичного моніторингу конкурентної ситуації на ринках, використання для моніторингу системи зрозумілих та порівняльних показників; забезпечення систематичного спостереження за впливом конкурентної ситуації на ринках країни на такі параметри функціонування національної економіки; забезпечення подальшого розвитку антимонопольного законодавства; забезпечення подальшого розвитку системи показників економічної безпеки у контексті того, що ефективність антимонопольної політики є важливою їх складовою; посилення контролю за галузями та ринками, де протягом тривалого часу фіксується, найбільша кількість правопорушень антимонопольного законодавства; дослідження досвіду антимонопольного регулювання у країнах ЄС та селективне його використання в Україні; розвиток підприємницької культури та підприємницької активності в країні; подальша демонополізація економіки, визначення критичних секторів національної економіки, де розвиток конкуренції є найбільшим пріоритетом.

Ключові слова:

антимонопольна політика, монополія, конкуренція, антимонопольний комітет, політика, економіка, закон, попит, пропозиція, тенденції, прогноз.

ЗМІСТ

	Стр.
Вступ	7
Основна частина	9
Висновки та рекомендації	43
Список використаних джерел	52
Додатки	57

ВСТУП

Актуальність теми. Конкуренція була й залишається одним із найбільш цікавих феноменів ринкової економіки. У міру розвитку економіки та економічної думки підходи до розуміння сутності та необхідності державного регулювання конкуренції багаторазово змінювалися. Сьогодні конкуренція розглядається як важливий об'єкт державного регулювання та управління, що обумовлено її ефектами розвитку, інтенсифікацією, модифікацією та іншими особливостями.

Антимонопольна політика представляє собою комплекс уявлень про інструменти, методи, інститути управління конкуренцією, відбиває накопичене наукове знання про конкуренцію та еволюціонує разом із ним. Як результат, питання, пов'язані із розвитком теорії та практики антимонопольної політики, розглядом її як важливої складової ефективного розвитку національної економіки, є актуальним.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження стану та особливостей розвитку антимонопольної політики України, її впливу на економіку країни.

Об'єктом дослідження є конкурентні відносини.

Предметом – принципи, методи, фактори та особливості регулювання конкуренції, антимонопольна політика як складова ефективного розвитку національної економіки.

Завданнями кваліфікаційної роботи є дослідження сутності, особливостей та впливу антимонопольної політики, її значення у економічній політиці країни; аналіз та оцінка стану, особливостей реалізації та економічних ефектів антимонопольної політики України; визначення напрямів розвитку Антимонопольної політики України як складової економічної політики.

Основними методами дослідження є: статистичний метод (збирання статистичної інформації про особливості антимонопольної політики України, її обробка), кореляційний (визначення зв'язку між результатами діяльності Антимонопольного комітету України та особливостями розвитку національної економіки), графічний та табличний методи (для наочного відображення стану та особливостей діяльності Антимонопольного комітету України), також загальнонаукові методи аналізу (порівняння, деталізації, групування, аналізу та синтезу, індукції та дедукції). Обробка даних проведена із застосуванням прикладних програмних продуктів MS Excel.

Інформаційною базою дослідження є аналітичні та статистичні дані Державної служби статистики України, Антимонопольного комітету України; наукова література; результати, одержані автором в процесі власних досліджень.

Основні результати кваліфікаційної роботи, які формують наукову новизну полягають у тому, що:

- встановлено, що конкуренція має бути регульована державою;

– встановлено, що під антимонопольною політикою слід розуміти системну та комплексну діяльність координуючих суб'єктів різних рівнів, яка спрямована на розвиток конкурентного середовища, конкурентних відносин та регулювання діяльності монополій, забезпечення ефективного розвитку як економіки в цілому, так окремих її галузей;

– встановлено, що антимонопольна політика тісно пов'язана з економічною політикою країни та є її важливою складовою;

– встановлено, що на сучасному етапі розвитку антимонопольна політика знаходиться на четвертому етапі, який характеризується переосмисленням ролі конкуренції в економічній політиці країни та подальшому розвитку антимонопольної політики;

– встановлено, що в період 2014-2019 років фіксується збільшення кількості правопорушень, як були виявлені та розглянуті АМКУ. Встановлено, що найбільша кількість правопорушень антимонопольного законодавства зафіксовано у паливно-енергетичному комплексі та житлово-комунальному господарстві, у агропромисловому комплексі, на ринку транспортних послуг, послуг із вивезення та переробки відходів, надання адміністративних та загальних послуг;

– встановлено, що антимонопольна політика відіграє важливе значення для забезпечення економічного зростання та розвитку країни. Так, протягом досліджуваного періоду, а саме 2014-2020 років, економічний ефект від діяльності антимонопольного комітету країни постійно зростає та у 2020 році становить 4,63 млрд. грн.;

– для підвищення ефективності розвитку антимонопольної політики запропоновано такі напрямки її розвитку: забезпечення узгодження всіх складових економічної політики країни із антимонопольною політикою; забезпечення систематичного моніторингу конкурентної ситуації на ринках, використання для моніторингу системи зрозумілих та порівняльних показників; забезпечення систематичного спостереження за впливом конкурентної ситуації на ринках країни на такі параметри функціонування національної економіки; забезпечення подальшого розвитку антимонопольного законодавства; забезпечення подальшого розвитку системи показників економічної безпеки у контексті того, що ефективність антимонопольної політики є важливою її складовою; посилення контролю за галузями та ринками, де протягом тривалого часу фіксується, найбільша кількість правопорушень антимонопольного законодавства; дослідження досвіду антимонопольного регулювання у країнах ЄС та селективне його використання в Україні; розвиток підприємницької культури та підприємницької активності в країні; подальша демонополізація економіки, визначення критичних секторів національної економіки, де розвиток конкуренції є найбільшим пріоритетом.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Поняття «конкуренція» походить від латинського «conkurentia» та означає «боротьбу за досягнення кращих результатів, суперництво». З розвитком ринкових відносин в середині XVIII століття приблизно одночасно виникла і конкурентна боротьба за отримання домінуючого положення у зазначених відносинах, за можливість самостійного визначення цінової політики, напрямків та тенденцій торгівлі тощо.

Основи теорії конкуренції заклав англійський економіст Адам Сміт. Він визначив поняття «конкуренція» як суперництво й ототожнював конкуренцію з «невидимою рукою», яка нібито смикає за ниточки підприємців, змушуючи їх діяти відповідно до плану розвитку економіки. А. Сміт вважав конкуренцію чинником, який регулює суспільні й приватні інтереси та безжально витісняє з ринку фірми, які виготовляють неякісну і непотрібну ринку продукцію. Таким чином, згідно із А. Смітом, конкуренція (суперництво) змушує всіх учасників ринкових правовідносин перебувати в постійному пошуку нових можливостей, боротися за збільшення прибутку шляхом пошуку нових форм і методів виробництва, використання новітньої технології, нових способів організації й управління [6, с.56].

Подальший розвиток теорії конкуренції пов'язаний із дослідженнями Д. Рікардо, А. Курно, А. Маршалла, М. Портера та ін.

Із появою теорії конкуренції у XVIII сторіччі вона як феномен ринкової економіки, який привертає увагу як бізнесу, так і наукової спільноти, не втрачає своєї актуальності й дотепер.

Наприкінці XX століття М. Портер висунув теорію конкурентної переваги, підкресливши проблему суперництва. М. Портер підкреслив, що конкурентоспроможність держави не передається у спадок, а формується. Це не результат умов навколишньої середовища, а в основному визначається здатністю до інновацій. У той же час, на думку Портера, найбільш важливим для отримання і захисту конкурентної прерогативи є потужність внутрішнього суперництва.

Сучасна інтерпретація конкуренції має свої особливості. Конкуренція розглядається з позиції функціонального, структурного, поведінкового та інтеракційного підходів.

Відповідно до функціональної концепції, конкуренція розглядається як рушійна сила, яка спонукає до того, щоб компанії постійно досліджували та знаходили нові, сучасні товари. Адже саме це є стимулом для створення високоякісної продукції, для врахування вимог покупців та сприяння розвитку НТП. Але з іншого боку, конкуренція може бути поштовхом до нестабільності на ринку, або бути причиною збільшення незайнятості, ліквідації підприємств тощо.

Відповідно до структурного підходу, конкуренція розглядається як специфічний стан ринку, який визначається виходячи із кількості покупців та продавців продукції. Сучасним ринкам притаманні такі особливості: на них

багато незалежних підприємців, але їх продукція занадто мала для того, щоб впливати на ціноутворення на ринку; компанії, які є конкурентами на ринку, створюють подібні товари; у підприємств є можливість вільного входу та виходу з певної сфери.

З позиції поведінкової концепції конкуренції, вона розглядається як механізм боротьби між виробниками або підприємствами, які змагаються за найвигідніші умови виготовлення та продажу продукції для того, щоб отримати найвищий прибуток. Таким чином, сутність конкуренції полягає у боротьбі за покупців і задоволення ринкового попиту, яке в свою чергу залежить від якості та ціни продукції.

Як зазначає Бочарова Ю.Г., «Під інтеракційною концепцією слід розуміти конкуренцію як форму взаємодії суб'єктів або елементів певної системи, що виникає внаслідок конфлікту інтересів, обмеженості ресурсів» [с. 119, 52].

Вплив конкуренції на економіки може бути як негативним (економічна скрута у виробництві призводить до банкрутства та незайнятості, пере використання запасів, а іноді переходить в недоброровісне суперництво на ринку), так і позитивним (конкуренція є поштовхом до економічного прогресу, інновацій, заохочення до економії ресурсів, робочої сили і фінансових можливостей, заохочення до стабільного оновлення продуктів і уважно пильнувати за технічним прогресом).

Значення конкуренції можна дослідити за допомогою функцій, які вона виконує. Так, конкуренція виконує: мотивуючу функцію, цінову функцію, функцію розподілу, контролюючу функцію та інноваційну функцію.

Підприємці повинні усвідомлювати, який попит мають споживачі та забезпечувати їх відповідною продукцією, яка буде відповідати даним вимогам. Тому, через функцію регулювання, чинники виробництва, на які впливають ціни, спрямовуються на ті сфери, на які є максимальний попит.

Мотивуюча функція вимагає від компаній більш наполегливої роботи для того, щоб підвищити продуктивність праці. Для промисловців підвищення конкуренції є і можливістю, і ризиком, інакше кажучи компанії, які надають кращу продукцію або виготовляють її з нижчими затратами, одержують дохід. Але, якщо виробник не враховує вимоги покупців, то він отримує збиток.

Внаслідок цінової функції, конкуренція буде позначатися на рівні особистих затрат будь-якого виробництва продукції та знижуватиме її до рівня, необхідного в суспільстві, тим самим устанавлюючи рівноважну вартість товару на ринку.

За допомогою функції розподілу суперництво розділяє прибуток між учасниками ринку на основі їх продуктивних внесків, тобто це відповідає основному правилу конкуренції - нагорода за результат.

Завдяки контролюючій функції конкуренція стає силою, яка протистоїть появі стабільної влади окремих учасників ринку. Іншими словами, конкуренція локалізує та намагається контролювати інтенсивність

кожної компанії. Для прикладу, якщо монопольна компанія може встановити єдину допустиму ціну, тоді конкуренція дозволить споживачеві вибрати між кількома продавцями.

Іншою важливою функцією конкуренції є інноваційна. Для отримання допоміжного прибутку без підвищення цін на продукцію потрібно безперервно вдосконалювати технічну базу самого підприємства, запроваджувати передові технології та сучасну організацію виробництва, у такий спосіб знижуючи виробничі затрати. Ті, хто реалізовує такий спосіб, можуть одержати додатковий прибуток. Разом з тим, підприємці, які не можуть здійснити такі заходи, будуть виштовхані з ринку. Тому, конкуренція - це сила, яка забезпечує НТП та економічний розвиток.

Отже, на сучасному етапі конкуренція передбачає поєднання двох способів конкуренції: цінова – заснована на мінімізації затрат та вживанні базової техніки; інноваційна – заснована на застосовуванні сучасних технологій, будови підприємства тощо, з метою покращення товару та наближення до особистих вимог споживачів.

Значна та зростаюча увага до феномену конкуренції протягом тривалого періоду часу пов'язана із самою сутністю даного феномену, його природою, динамічним, полісуб'єктним, локаційним, поліфункціональним, детермінуючим, багатоаспектним, міждисциплінарним характером.

Одним із найбільш важливих міждисциплінарних напрямів розвитку теорії конкуренції є антимонопольна політика та/або (пов'язано із різними підходами авторів до розгляду антимонопольної політики) конкурентна політика.

Під антимонопольною політикою доцільно розуміти системну та комплексну діяльність координуючих суб'єктів різних рівнів, яка спрямована на розвиток конкурентного середовища, конкурентних відносин та регулювання діяльності монополій, забезпечення ефективного розвитку як економіки в цілому, так окремих її галузей. У залежності від рівня та масштабу прояву такої координації антимонопольна політика може здійснюватися урядами окремих країн, міжнародними організаціями як в цілому, так і у різних функціональних областях.

Антимонопольна політика держави здійснюється у першу чергу економічними методами, використовується економічний механізм, що забезпечує вільну конкуренцію між чисельними виробниками та споживачами. Однак забезпечення цієї конкуренції неможливе без відповідного правового механізму, який знаходить своє відображення у нормах права. Таким чином, антимонопольна політика продукує цілу низку специфічних формальних (антимонопольне та конкурентне законодавство, інституції, діяльність яких спрямовано на регулювання конкуренції) та неформальних інститутів (відношення до монополій у суспільстві, практика чесної конкуренції та ін.), які визначають її особливості та ефективність.

На сьогодні склалися та об'єктивно існують три типи моделей антимонопольної політики: американська, японська та європейська. Серед

зазначених типів моделей американська є найбільш жорсткою – обмежує діяльність монополій, найбільш м'якою – європейська, яка не обмежує діяльність монополій, якщо їх діяльність узгоджується із зовнішньоекономічною політикою країни [20].

Основними нормативними документами, що регулюють конкуренцію, визначають основи антимонопольної політики США, є: Закон Шермана, Закон Клейтона, Закон про Федеральну Торгову Комісію, Закон «Про товарні знаки» або Закону Ленхема 1946 р. та ін.[30, 31]. Таким чином, як справедливо зазначає Бакалінська О.О., «У США регулювання захисту від недобросовісної конкуренції відбувається в рамках антитрестовського законодавства...» [30].

Відповідно до американської моделі підтримання інтересів державної ринкової конкуренції над іншими задачами національного розвитку економіки, особливо збереження не конкурентоздатних галузей та підприємств, має вагоме значення.

Специфічне законодавство щодо регулювання діяльності монополій, специфічні інституції, що опікуються цим питанням, розроблено та функціонують і в Європейських країнах. Як зазначають Будкін В.С., Бураковський І.В., «В Європейському союзі повноваження щодо захисту конкуренції покладені на Генеральний директорат ІV Європейської комісії, також функції можуть бути розподілені між уповноваженими органами або законодавчими судами» [32]. Основним принципом, що закладено у основу антимонопольної політики ЄС, є принцип «здорового глузду», що призводить до того, що увага до компанії відповідних інституцій починає приділятися тоді, коли їх частка становить 25% та більше [31, 32].

В Європейських країнах, діяльність монополій допустима, але вона дозволяється доти, доки не порушить умови, передбачені законодавством. Порівняно з американською моделлю, сприяння конкуренції має нижче значення, ніж підтримка вітчизняних виробників у державах ЄС, а допущення взаємодії між компаніями вважається антиконкурентним. В ЄС головною властивістю, при якій економічна діяльність є анти конкурентною – це домінуюче положення конкретної продукції на ринку.

Японська регулятивна модель забезпечує більш високий ступінь управління економікою, який забезпечує відповідні умови для розвитку приватних підприємств та забезпечує достатні державні кошти для розвитку інноваційного сектору. Для реалізації функції регулювання сформована система регулюючих органів, що входять до складу Економічної Консультативної Ради, в якій використовуються сучасні експертні оцінки, прогнози тощо. Друга сфера, яку регулює уряд Японії, - приватний капітал. Ці регулятивні дії включають: сувору систему правових заходів та відповідний контроль через державні органи, за допомогою економічних методів, наприклад: коригування цін, запровадження нових податків тощо.

Також японська модель підтримує конкуренцію між вітчизняними підприємствами на внутрішньому ринку; для того, щоб зберегти позиції на міжнародному ринку, дозволена взаємодія між компаніями.

Наднаціональне регулювання конкуренції здійснюється: Світовою організацією торгівлі (СОТ), Конференцією ООН по торгівлі та розвитку - ЮНКТАД (ООН), Всесвітньою організацією інтелектуальної власності - ВОІВ, Організацією економічного співробітництва та розвитку - ОЕСР та ін.[20].

Антимонопольна політика України тяжіє до європейської моделі [20].

Засади антимонопольної політики України визначені у Конституції, Господарському кодексі: «Законі про обмеження монополії і запобігання недобросовісній конкуренції в бізнесі» (1992 р.) [34], «Законі про запобігання недобросовісній конкуренції» (1996 р.) [35] і «Законі про природні монополії» (2000 р.) [36], «Про захист економічної конкуренції» (2001 р.) [37], «Антимонопольний комітет України» (1993 р.) [33] та ін. (див. дод. А, табл. 1).

На даному етапі, згідно з антимонопольними законами [35, 37], слід зазначити, що метою національної антимонопольної політики є зменшення рівня ринкової монополії та виконання антимонопольних законів України та оптимізація дій країни щодо структури внутрішнього ринку, зменшення влади монополій та всяких її виявлень.

У Конституції України визначено важливість антимонопольної політики в системі державного управління та соціальних взаємовідносин в українському суспільстві.

У Державній програмі демонополізації економіки та розвитку конкуренції, яка була прийнята розпорядженням Верховної Ради України № 3757-ХІІ від 21 грудня 1993 року [3], визначено мету, переваги та напрямки економічної демонополізації, а також розвиток конкурентної боротьби; заходи організації та розвитку конкурентної сфери, задачі та методи економічної демонополізації та конкурентоспроможності та обмеження впливу на цю галузь.

Ціллю національної політики економічної демонополізації та конкурентоспроможності є формування конкурентної сфери для забезпечення результативного використання запасів, забезпечення промисловців вільним доступом до ринку, а споживачам - вибирати високоякісну продукцію за нижчими цінами. Згідно з програмою, антимонопольна політика є економічною політикою, яка призначена для зменшення монополій та розвитку конкурентної боротьби.

Згідно до державної програми демонополізації економіки та розвитку конкуренції: «Антимонопольна політика повинна здійснюватися на засадах сукупності принципів, а саме - комплексного запровадження заходів у взаємозв'язку з іншими напрямками економічної реформи; диференційованого підходу до об'єктів демонополізації з урахуванням їх економічного положення, ролі у народному господарстві, національних інтересів України;

координації з відповідними заходами у зовнішньоекономічній сфері; додержання чинного законодавства України; забезпечення гласності» [3].

Відносно програми демонополізації суб'єктами антимонопольної політики є: «Верховна Рада, Президент України, Кабінет Міністрів України, Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна України та деякі інші центральні органи виконавчої влади, а також місцеві органи державної виконавчої влади, керівництво і трудові колективи підприємств (об'єднань) та споживачі» [3].

Також можна виділити головні способи для реалізації антимонопольної політики:

- «демонополізація економіки»;
- «антимонопольне регулювання»;
- «застосування антимонопольного законодавства» [3].

Як відзначає Чухно А. антимонопольний нагляд містить в собі три основні форми економічного тиску з боку країни, до них відносяться: «економічні», «адміністративні» та «правові» регулятори [53].

Згідно з економічним регулятором можна стверджувати, що відповідно до певної політики держави створюються сприятливі умови на ринку, для того щоб промисловці, які піклуються про власні інтереси, працювали в тому напрямку, в якому хоче сама країна.

За допомогою примусового втручання в економіку, в адміністративному регуляторі, учасники ринку вирішують підкорятися уряду держави зокрема, обов'язкові правила щодо цін, умов праці тощо.

Правові регулятори створюють правову базу для дій на ринку та його контролю і реалізації. На ринку досить важливі правові засади підприємництва, адже вони є одними з чинників його розвитку.

Важливу роль у Державній програмі демонополізації економіки та розвитку конкуренції відігравав Антимонопольний комітет.

Антимонопольний комітет України - урядова інституція з особливим статусом. Його провідна ціль - гарантувати, що держава захищає комерційну конкуренцію.

У статті 3 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» визначено, що основне завдання Комітету, є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики в частині:

- «здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції»;

- «контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та регулюванням цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій»;

- «сприяння розвитку добросовісної конкуренції»;

– «методичного забезпечення застосування законодавства про захист економічної конкуренції»;

– «здійснення контролю щодо створення конкурентного середовища та захисту конкуренції у сфері державних закупівель». [33, ст. 472.].

Відповідно до п.17 ч.3 ст.7 Закону України «Про Антимонопольний комітет України»: «АМКУ бере участь у розробленні та реалізації міжнародних проектів і програм, а також здійснює співробітництво з міжнародними організаціями, державними органами і неурядовими організаціями інших держав з питань, що належать до його компетенції» [33].

На сучасному етапі розвитку АМКУ продовжує відігравати важливу роль у розробці та реалізації антимонопольної політики України, забезпечує її постійний розвиток, що знаходить відображення у розвитку співпраці АМКУ із такими міжнародними організаціями: Конференцією ООН з торгівлі та розвитку, Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами [40., с.182], Міністерством економічної конкуренції Чеської Республіки [41, ст. 1306.], Державним відомством з питань конкуренції та захисту прав споживача Литовської Республіки [42, ст. 1309.], Радою з питань конкуренції Латвійської Республіки про співробітництво в галузі конкурентної політики [43, ст. 1914.], Агентством економічної конкуренції Угорської Республіки [44, ст. 3378.] , Антимонопольним відомством Словацької Республіки [45, ст. 2299.], Комісією з питань захисту конкуренції Республіки Болгарія [46, ст. 1034.], Комісією з питань конкуренції Швейцарської Конфедерації [47, ст. 3054.] тощо.

У Господарському кодексі України замість поняття «антимонопольна політика» використовується поняття «антимонопольно-конкурентна політика». Цей термін закріплений у ст.10 Господарського кодексу України, стосовно до якого: «Одним з основних напрямків економічної політики, що визначаються державою, серед іншого є антимонопольно-конкурентна політика, спрямована на створення оптимального конкурентного середовища діяльності суб'єктів господарювання, забезпечення їх взаємодії на умовах недопущення проявів дискримінації одних суб'єктів іншими, насамперед у сфері монопольного ціноутворення та за рахунок зниження якості продукції, послуг, сприяння зростанню ефективної соціально орієнтованої економіки» [4].

Поява в національному законодавстві такого поняття як антимонопольно-конкурентна політика пояснюється зміною багатьох факторів, в тому числі економічних та соціальних, що відбулися у нашій державі за десять років, і пройшли між прийняттям у 1993 році Держаної програми демонополізації економіки та у 2003 році, коли був прийнятий Господарський кодекс України.

Після здобуття Україною незалежності, рівень концентрації виробництва, централізована система розподілу та адміністративно-командного управління народним господарством, та, як наслідок, їх

монополізація, обумовили необхідність реалізації в державі саме антимонопольної політики, суб'єкти, об'єкти та заходи реалізації якої уперше були закріплені у Державній програмі демонополізації економіки і розвитку конкуренції (1993 рік).

Поступово ситуація у сфері конкурентних відносин в Україні змінилась та цілком антимонопольної політики стало не просто формальне усунення монополізму, а створення ефективного конкурентного середовища, здатного забезпечити стале економічне зростання і стабільне підвищення життєвого рівня народу. Стрімкий розвиток малого та середнього підприємництва викликав необхідність вжиття державою нових форм та методів боротьби з недобросовісною конкуренцією, вжиття ефективних державних заходів для утримання та контролю за антимонопольною поведінкою учасників економічних правовідносин. Так, Указами Президента України було схвалено «Основні напрями конкурентної політики на 1999-2000 роки» та «Основні напрями конкурентної політики на 2002-2004 роки», прийнято Закон України «Про захист економічної конкуренції», які визначили нове в українському законодавстві поняття «конкурентної політики».

Відповідно до ст.4 Закону України «Про захист економічної конкуренції», національна політика в галузі конкуренції та обмеження монополістичної діяльності, заходи, що здійснюються урядом та органами місцевого самоуправління для досягнення здорової конкуренції, економічної, фінансової, логістичної, інформаційної, тощо та іншої підтримки учасників ринку [5].

У Концепції державної політики розвитку та захисту економічної конкуренції в Україні зазначено, що «Конкурентна політика держави є складовою (напрямком) економічної політики держави, що формується і реалізується з метою забезпечення ефективного функціонування ринкової економіки, і за своєю спрямованістю націлена на: забезпечення загального режиму змагальності в сфері господарювання; виконання завдань інших напрямів економічної політики держави шляхом використання нормативів економічної конкуренції, нормативів економічної концентрації, адміністративно-господарських санкцій за конкретні правопорушення» [5].

У Законі України «Про основи національної безпеки України» (ст. 7) визначено, що неефективна конкуренція, зловживання монополістичним становищем становлять загрозу національним інтересам і національній безпеці України в економічній сфері [7].

Згідно зі ст.42 Конституції України «Держава забезпечує захист конкуренції в підприємницькій діяльності. Не допускається зловживання монополістичним положенням на ринку, неправомірне обмеження конкуренції і недобросовісна конкуренція. Види монополій визначаються законом» [2].

Таким чином, у законі фактично виділяються напрями здійснення політики захисту економічної конкуренції, а саме: конкурентна політика (державна політика у сфері розвитку економічної конкуренції) та антимонопольна політика (державна політика обмеження монополізму та

проведення демонополізації економіки). Основним змістом сучасного етапу антимонопольної політики в Україні є захист вже створеного конкурентного середовища, підвищення ефективності функціонування існуючих конкурентних відносин.

Таким чином, становлення антимонопольної політики в Україні – це складний та стадіальний процес, одним із основних суб'єктів якого є Антимонопольний комітет України. Як зазначає Ясько Ю.І., можна виділити чотири основні етапи розвитку антимонопольного законодавства в Україні:

- перший етап (1991-1995 рр.) – закладення основ антимонопольної політики та антимонопольного регулювання;
- другий етап (1996-2000 рр.) – запровадження постійного контролю за концентрацією, демонополізація економіки;
- третій етап (2001-2003 рр.) – розвиток інституційного забезпечення антимонопольного регулювання, створення системи регуляторів конкуренції на рівні держави;
- четвертий етап (з 2014 р. - дотепер) – переосмислення ролі конкуренції в економічній політиці країни, подальший розвиток антимонопольної політики [3, С. 76].

Заходи антимонопольної політики можна умовно розділити на три групи: заходи обмеження, заходи припинення, превентивні заходи [1-5, 11, 20].

Превентивні заходи антимонопольної політики спрямовані на розвиток конкурентного середовища та конкуренції. Заходи обмеження – на обмеження виникнення природних монополій, обмеження на концентрацію. Заходи припинення – на припинення діяльності монополій, зловживання ними монопольним становищем, антиконкурентних та узгоджених дій.

До заходів припинення антимонопольної політики можуть відноситись збільшення відсотку оподаткування монопольних прибутків, контроль за цінами на продукти виробництва монопольних утворень, переведення монополій у державну власність, адміністративне покарання за порушення антимонопольного законодавства, здійснення демонополізації, розукрупнення монополій.

Методи і засоби антимонопольного регулювання полягають у коригуванні цін (тарифів) і доходів монополій, в основному природних, заборону поглинань, контроль економічної концентрації, злиття і регулювання діяльності на монополістичних ринках.

Для здійснення контролю над рівнем концентрації в Україні, як і в ряді інших країн, використовується індекс Хіршмана. Відповідно до цього індексу, з точки зору монополії, рівень безпеки ринку потребує існування щонайменше десяти конкуруючих компаній. Тому визначається загальна межа продажів у кожному визначеному випадку. Існують обмеження ступеня монополії підприємства: у загальному об'ємі продажів конкретної продукції на ринку частка найбільшого підприємства не повинно сягати 31%; частка двох великих підприємств не повинно сягати 44%; частка з трьох

підприємств - 54%; частка найбільших чотирьох підприємств не повинно переходити межу у 64% [39].

Так само, відповідно до чинного законодавства України, монопольний стан компаній на ринку обмежене. Якщо частка компанії на ринку конкретної продукції сягає 35%, її діяльність вважається монополією. Країна має право вживати заходи щодо таких учасників ринку для обмеження їх монопольної діяльності [39].

Беручи до уваги все зазначене вище, антимонопольна політика - є важливою складовою економічної та безпекової політик, що пов'язано із системним, багатоаспектним та комплексним впливом конкуренції в цілому та діяльності монополій зокрема на економіку (рис 1).

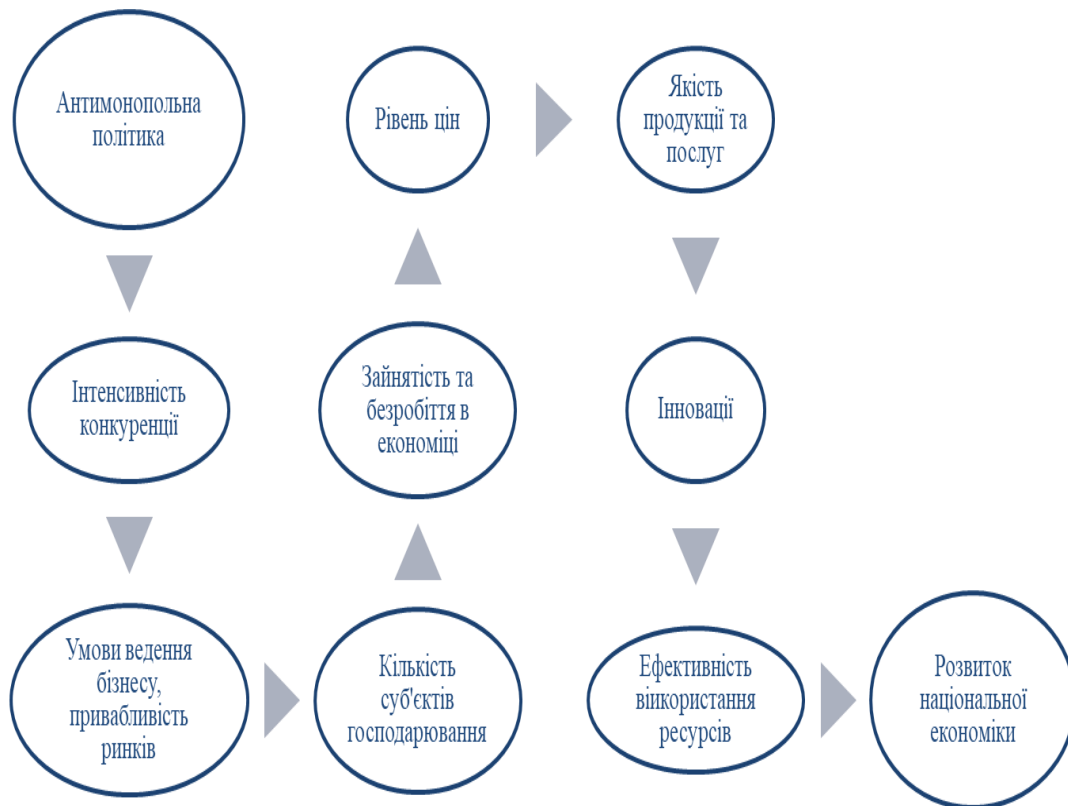

Рисунок 1 – Багатоаспектний, комплексний та системний вплив антимонопольної політики на економіку

Джерело: складено автором на основі даних [1-21]

Таким чином, антимонопольна політика є складним феноменом, який потребує постійного розвитку та удосконалення, системного моніторингу ефективності. Також, вона розглядається як важлива складова економічної політики та економічних механізмів координування як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Основною інституцією, що здійснює координацію та забезпечує контроль за реалізацію антимонопольної політики в Україні, є Антимонопольний комітет України.

Кожного року Антимонопольний комітет проводить дослідження різних ринків для того, щоб виявити порушення антимонопольного законодавства, накласти штрафи на його порушників тощо. У табл. 1 наведена інформація стосовно кількості припинених порушень АМКУ у період 2014-2020 років.

Таблиця 1 – Кількість припинених порушень Антимонопольним комітетом України у період 2014-2020 років (од.)

Показники	Роки							Відхилення 2020-2014
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Припинено порушень	5341	4523	3072	2435	1344	2071	1624	-3717
Зловживання монопольним (домінуючим) становищем	2221	2169	1322	795	216	268	227	-1994
Антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання	445	524	283	317	263	799	877	432
Антиконкурентні дії державних органів	1628	917	782	610	454	457	162	-1466
Недобросовісна конкуренція	650	432	276	713	168	168	147	-503

Джерело: складено автором на основі даних джерела [28]

Відносно даних табл. 1 можна зробити висновок, що кількість припинених порушень зменшується з кожним роком, крім 2019 року, де кількість припинених порушень збільшилась на 727 од., порівняно з минулим 2018 роком.

У цілому, станом на 2020 рік, кількість припинених порушень складає 1624 од., що на 3717 од. менше, ніж у 2014 році. Виходячи з цього, можна узагальнити, що тенденція зменшення припинених порушень антимонопольного законодавства є позитивним чинником, адже зменшення кількості припинених порушень означає зменшення кількості порушників антимонопольного законодавства, а отже зменшення монополій в цілому.

Якщо враховувати тенденцію кожного з порушень (рис.2), то можна сказати, що загалом переважає тенденція зменшення кількості припинених порушень, крім антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання, де починаючи з 2019 року починає збільшуватись кількість припинених порушень. Відповідно до абсолютного відхилення, кількість припинених порушень антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання збільшились на 432 од. у період 2014-2020 років.

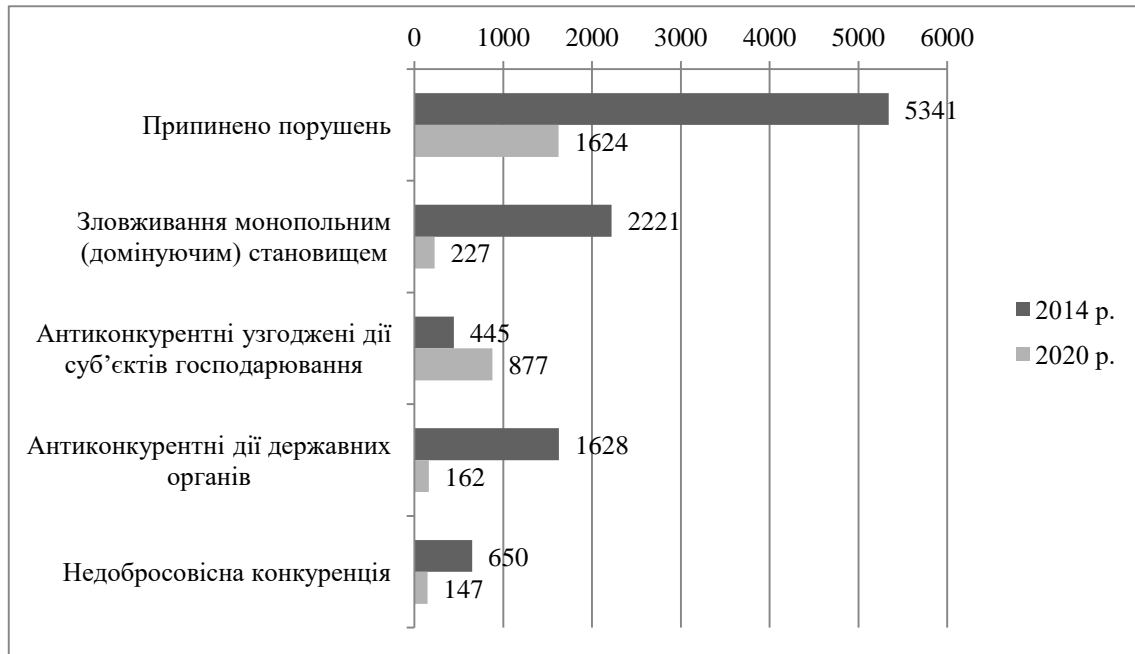

Рисунок 2 - Кількість припинених порушень Антимонопольним комітетом України у період 2014-2020 років, од.

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних джерела [28]

Згідно зі звітами Антимонопольного комітету України, у період 2014-2019 років збільшується кількість антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання (дод. А, табл. А.2, табл. А.2.1, рис. 3).

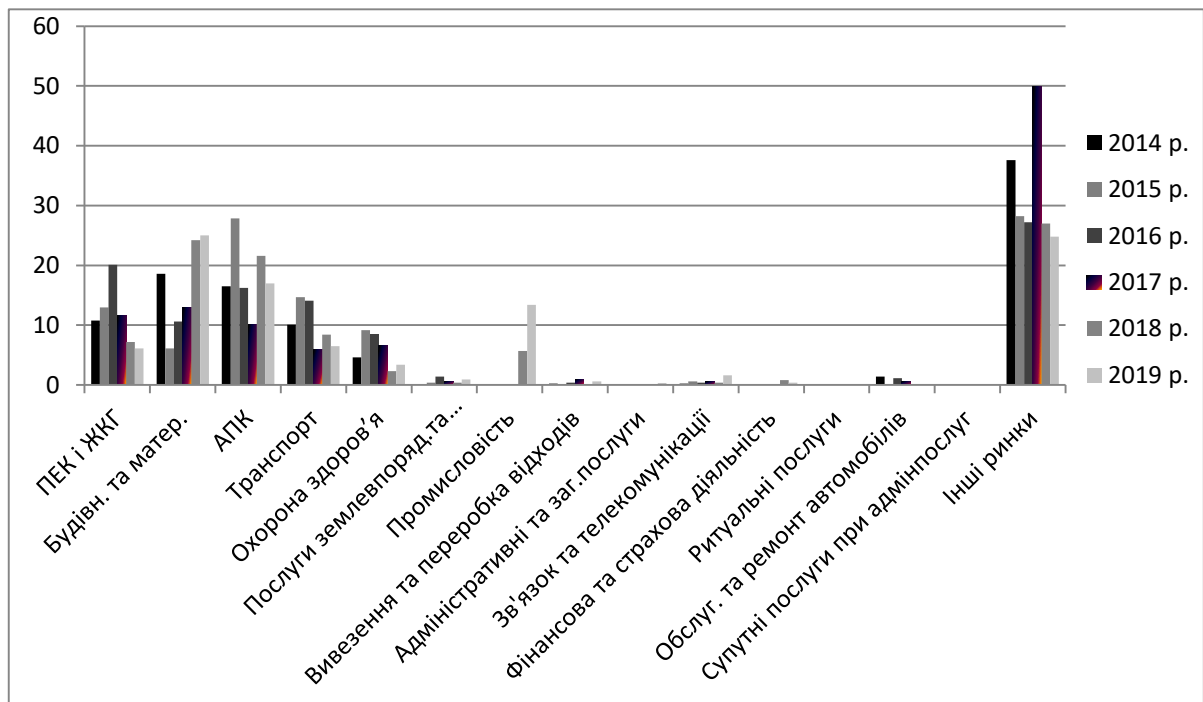

Рисунок 3 – Структура припинених антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання за 2014-2019 рр., %

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних джерела [28]

У числовому вираженні кількість антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання у період 2014-2019 рр. збільшилась у всіх ринках, крім обслуговування та ремонт автомобілів, де кількість антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання зменшилась на 6 од..

Найбільше збільшення кількості антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання у період 2014-2019 рр. відбулось на таких ринках (дод.А., табл.А.2.1):

- будівництво та будівельні матеріали – збільшилось на 117 од.;
- промисловість – збільшилось на 107 од..

Найбільше збільшення кількості антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання у період 2014-2019 рр. зафіксовано у:

- ПЕК і ЖКГ – відбулось зменшення у розмірі 1 од.;
- адміністративні та загальні послуги – відбулось зменшення у розмірі 2 од..

У цілому кількість антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання у період 2014-2019 рр. збільшилась у таких галузях:

- будівництво та будівельні матеріали збільшилась на 25,6%;
- АПК збільшилась на 2,9%;
- послуги землевпорядкування та послуги з нерухомим майном збільшилась на 100%;
- промисловість збільшилась на 100%;
- вивезення та переробка відходів збільшилась на 61,7%;
- адміністративні та загальні послуги збільшилась на 100%;
- зв'язок та телекомунікації збільшилась на 85,6%;
- фінансова та страхова діяльність збільшилась на 100%.

Проте, кількість антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання у період 2014-2019 рр. зменшилась у таких галузях:

- ПЕК і ЖКГ зменшилась на 76,7%;
- транспорт зменшилась на 55,2%;
- охорона здоров'я, лікарські засоби та медичні засоби зменшилась на 35%;
- обслуговування та ремонт автомобілів зменшилась на 100%;
- інші ринки зменшилась на 51,7%.

Враховуючи частки на ринку кожної з галузей, можна зробити висновок, що найбільшу середню частку антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання у період 2014-2019 років мають такі галузі:

- інші ринки, які мають середнє значення 32,45%;
- АПК має середнє значення 18,22%;
- будівництво та будівельні матеріали, у яких середнє значення дорівнює 16,24%;
- ПЕК і ЖКГ, де середнє значення становить 11,47%.

Галузі, у яких найменша середня частка антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання у період 2014-2019 років це:

- адміністративні та загальні послуги – 0,05%;
- фінансова та страхова діяльність – 0,20%;
- вивезення та переробка відходів – 0,36%.

Беручи до уваги усе вище сказане, можна зробити висновок, що на Антимонопольному комітеті України треба більше приділити уваги на ситуацію на таких ринках, як: інші ринки, АПК, будівництво та будівельні матеріали, ПЕК і ЖКГ адже саме тут фіксується найбільша кількість припинених антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання.

Відповідно до дод. А, табл. А.3, табл. А.3.1 відображено рис. 4, де зазначена структура припинених зловживань монопольним становищем у період 2014-2019 р.

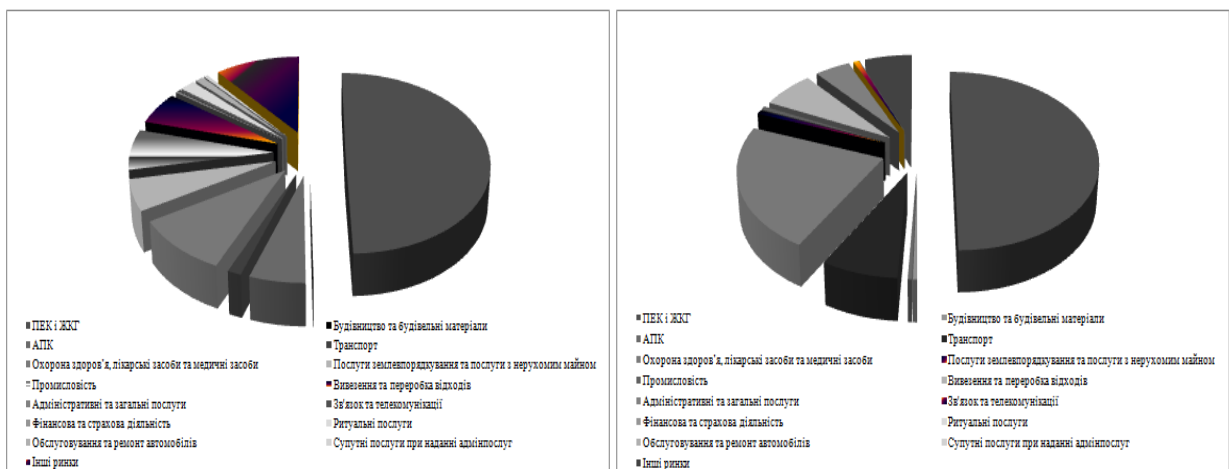

Рисунок 4 – Галузева структура припинених зловживань монопольним становищем за 2014-2019 рр., %

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних джерела [28]

На основі рис. 4 «Галузева структура припинених зловживань монопольним становищем за 2014-2019 рр.» можна виділити те, що найбільшу частку припинених зловживань монопольним становищем у 2014-2019 роках займає ПЕК і ЖКГ, а найменшу частку - будівництво та будівельні матеріали.

У кількісному вираженні ситуація на аналізованих ринках має тенденцію до зменшення кількості припинених зловживань монопольним становищем, крім ринку адміністративних та загальних послуг, де збільшення відбулось на 4 од. у період 2014-2019 року.

Найбільше зменшення кількості припинених зловживань монопольним становищем відбулось на таких ринках:

- ПЕК і ЖКГ – 970 од.;
- інші ринки – 224 од.;
- промисловість – 159 од.;
- охорона здоров'я, лікарські засоби та медичні засоби – 157 од..

Загалом у період 2014-2019 рр. кількість припинених зловживань монопольним становищем збільшилась у таких сферах:

- ПЕК і ЖКГ відбулось збільшення на 0,62%;
- будівництво та будівельні матеріали відбулось збільшення на 87,5%;
- транспорт відбулось збільшення на 81,9%
- охорона здоров'я, лікарські засоби та медичні засоби відбулось збільшення на 56,4%;
- вивезення та переробка відходів відбулось збільшення на 12,5%;
- адміністративні та загальні послуги відбулось збільшення на 92%;
- зв'язок та телекомунікації відбулось збільшення на 61,4%.

Зменшення кількості припинених зловживань монопольним становищем у 2014-2019 роках фіксується у таких сферах, як:

- АПК їх структура зменшилась з 5,5% до 0,4%;
- послуги землевпорядкування та послуги з нерухомим майном їх структура зменшилась з 5,55% до 0,7%;
- промисловість, їх структура зменшилась з 7,23% до 0,7%;
- ритуальні послуги – структура зменшилась на 100%;
- обслуговування та ремонт автомобілів – структура зменшилась на 100%;
- супутні послуги при наданні адмінпослуг – структура зменшилась на 100%;
- інші ринки, їх структура зменшилась з 10,82% до 6%.

Враховуючи частки на ринку, можна дійти висновку, що в середньому за період 2014-2019 років найбільша частка припинених зловживань монопольним становищем фіксується на таких ринках:

- ПЕК і ЖКГ мають частку у розмірі 58,78%;
- охорона здоров'я, лікарські засоби та медичні засоби, де частка ринку становить 11,10%;
- транспорт має частку ринку у розмірі 7,64%;
- інші ринки становлять 6,12% частки ринку.

Найменшу середню частку припинених зловживань монопольним становищем у період 2014-2019 рр. зафіксовано на таких ринках:

- супутні послуги при наданні адмінпослуг – 0,09%
- фінансова та страхова діяльність – 0,15%;
- обслуговування та ремонт автомобілів – 0,28%;
- будівництво та будівельні матеріали – 0,35%.

На основі даних Антимонопольного комітету України у період 2014-2019 років в цілому фіксується збільшення кількості припинених порушень за антиконкурентними діями органів влади (відповідно до дод. А, табл. А.4, табл. А.4.1, рис. 5).

Відповідно до інформації з дод. А, табл. А.4.1, можна зробити висновок, що в цілому на досліджених ринках переважає тенденція до зменшення збільшення кількості припинених порушень за антиконкурентними діями органів влади у період 2014-2019 років.

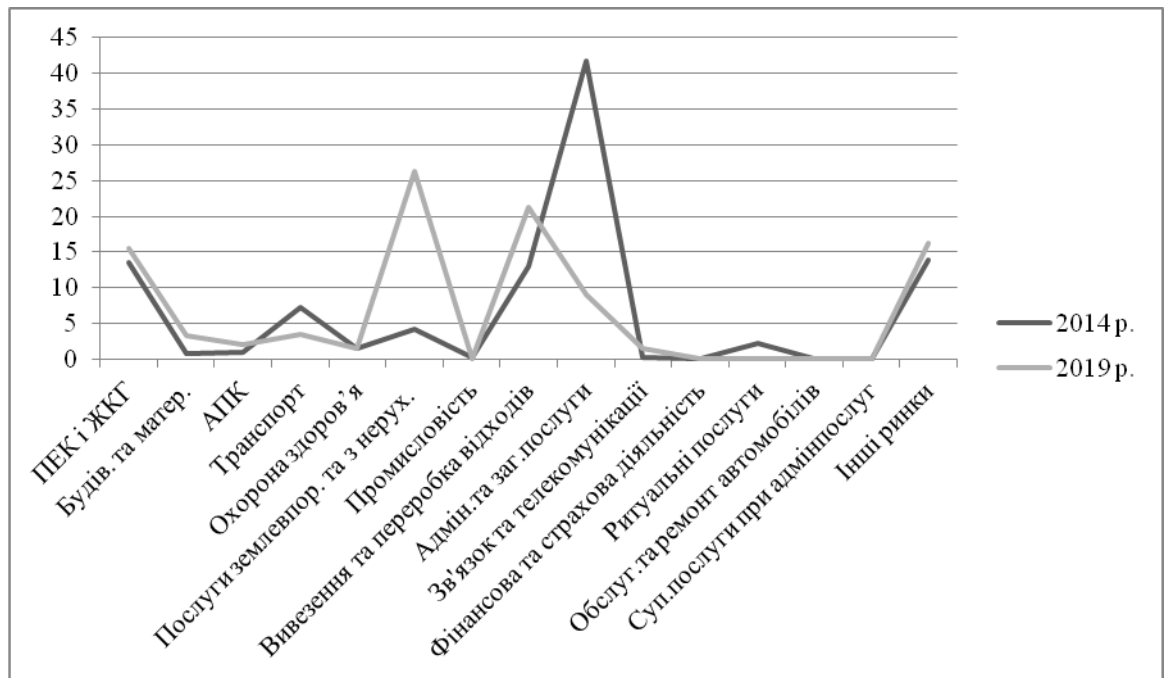

Рисунок 5 – Галузева структура припинених порушень за антиконкурентними діями органів влади за 2014-2019 рр., %

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних джерела [28]

Найбільше збільшення кількості припинених порушень за антиконкурентними діями органів влади фіксується на ринку послуг землевпорядкування та послуги з нерухомим майном, де збільшення відбулось на 52 од..

Найбільше зменшення кількості припинених порушень за антиконкурентними діями органів влади у період 2014-2019 рр. виявлено на таких ринках:

- адміністративні та загальні послуги, де відбулось зменшення кількості у розмірі 641 од.;
- інші ринки, де кількість зменшилась на 152 од.;
- ПЕК і ЖКГ, де відбулось зменшення кількості припинених порушень у розмірі 149 од..

Згідно з даними рис. 5 можна зробити висновок, що у період 2014-2019 рр. спостерігається збільшення кількості припинених порушень за антиконкурентними діями органів влади на таких ринках:

- ПЕК і ЖКГ на 12,9%;
- будівництво та будівельні матеріали на 75,8%
- АПК на 50%;
- послуги землевпорядкування та послуги з нерухомим майном на 73,8%;
- вивезення та переробка відходів на 38,2%;
- зв'язок та телекомунікації на 86,7%
- інші ринки на 14,2%.

Таким чином, збільшення показника призводить до збільшення дій влади, щодо недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції.

Зменшення кількості припинених порушень за антиконкурентними діями органів влади за 2014-2019 рр. відбулось в таких галузях:

- транспорт: структура припинених порушень зменшилась з 7,3% до 3,5%;
- охорона здоров'я, лікарські засоби та медичні засоби – структура припинених порушень зменшилась з 1,6% до 1,5%;
- промисловість зменшилась на 100%;
- адміністративні та загальні послуги – структура припинених порушень зменшилась з 41,8% до 9%;
- ритуальні послуги зменшились на 100%;
- обслуговування та ремонт автомобілів зменшились на 100%;
- супутні послуги при наданні адмінпослуг зменшились на 100%.

Отже, дії влади, які призводять до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції у цих галузях зменшились.

Відповідно до частки ринку кожної з галузей, можна зробити висновок, що найбільшу середню частку ринку стосовно припинених порушень за антиконкурентними діями органів влади займають такі галузі:

- адміністративні та загальні послуги, де середня частка ринку займає 24,90%;
- ПЕК і ЖКГ, де середня частка ринку становить 17,65%;
- інші ринки, де середня частка ринку дорівнює 17,32%;
- послуги землевпорядкування та послуги з нерухомим майном, де середня частка ринку займає 12,86%.

Найнижчу середню частку ринку відповідно до порушень за антиконкурентними діями органів влади у період 2014-2019 років займають такі ринки:

- обслуговування та ремонт автомобілів – 0,02%;
- фінансова та страхова діяльність – 0,03%;
- промисловість – 0,23%;
- супутні послуги при наданні адмінпослуг – 0,26%.

Аналізуючи дані згідно зі звітами Антимонопольного комітету України у період 2014-2019 років переважає зменшення кількості припинених порушень, пов'язаних із недобросовісною конкуренцією (відповідно до дод. А, табл. А.5, табл. А.5.1, рис. 6).

У цілому динаміка зміни припинених порушень, пов'язаних із недобросовісною конкуренцією у кількісному вираженні має тенденцію до зменшення, крім ринків промисловість, зв'язок та телекомунікації та фінансова та страхова діяльність, на 7 од., 5 од. та 2 од. відповідно.

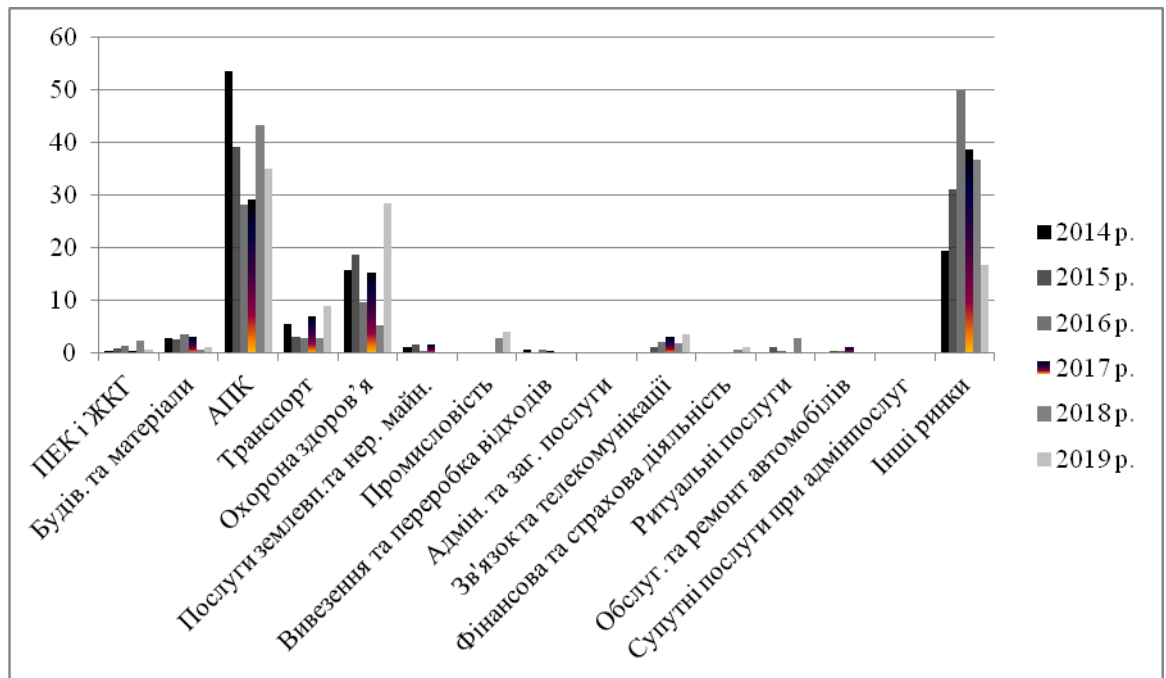

Рисунок 6 – Галузева структура припинених порушень, пов'язаних із недобросовісною конкуренцією за 2014-2019 рр., %

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних джерела [28]

Найбільше зменшення кількості припинених порушень, пов'язаних із недобросовісною конкуренцією у період 2014-2019 рр. мають такі ринки:

- АПК, де відбулось зменшення кількості порушень на 289 од.;
- інші ринки, де кількість порушень зменшилась на 99 од.;
- охорона здоров'я, лікарські засоби та медичні засоби, де відбулось зменшення кількості порушень у розмірі 55 од..

За аналізованими даними згідно з рис.6 «Галузева структура припинених порушень, пов'язаних із недобросовісною конкуренцією за 2014-2019 рр.» спостерігається збільшення кількості припинених порушень, пов'язаних із недобросовісною конкуренцією на таких ринках, як:

- ПЕК і ЖКГ, де кількість збільшилась на 23,3%;
- транспорт, де кількість збільшилась на 37,7%;
- охорона здоров'я, лікарські засоби та медичні засоби, де кількість збільшилась на 44,6%;
- промисловість, де кількість збільшилась на 100%;
- зв'язок та телекомунікації, де кількість збільшилась на 95,8%;
- фінансова та страхова діяльність, де кількість збільшилась на 100%.

Таким чином, збільшення показника призводить до збільшення недобросовісної конкуренції, що веде за собою збільшення монополії.

Зменшення припинених порушень за недобросовісною конкуренцією у період 2014-2019 рр. відбулось в таких галузях:

- будівництво та будівельні матеріали, де відбулось зменшення структури показника з 2,77% до 1,2%;

- АПК, де відбулось зменшення структури показника з 53,54% до 35,1%;
- послуги землевпорядкування та послуги з нерухомим майном, де відбулось зменшення на 100%;
- вивезення та переробка відходів, де відбулось зменшення на 100%;
- ритуальні послуги, де відбулось зменшення на 100%;
- обслуговування та ремонт автомобілів, де відбулось зменшення на 100%;
- інші ринки, де відбулось зменшення структури показника з 19,53% до 16,7%.

Отже, зменшення цього показника означає зменшення у цих галузях недобросовісної конкуренції.

Найбільшу середню частку ринку, відносно до порушень, пов'язаних із недобросовісною конкуренцією у період 2014-2019 років, мають такі ринки:

- АПК, де середня частка становить 38,12%;
- інші ринки, де частка в середньому значенні дорівнює 32,18%;
- охорона здоров'я, лікарські засоби та медичні засоби, де середня частка має значення у розмірі 15,59%.

Відносно до порушень, пов'язаних із недобросовісною конкуренцією у період 2014-2019 років, найменшу середню частку ринку мають такі галузі:

- вивезення та переробка відходів, у якому частка ринку в середньому дорівнює 0,29%;
- фінансова та страхова діяльність, де середнє значення частки ринку становить 0,30%;
- обслуговування та ремонт автомобілів, в якому середня частка ринку має значення у розмірі 0,39%.

Відповідно до даних Антимонопольного комітету України, у 2014-2019 рр. в Україні фіксується зменшення кількості випадків порушення антимонопольного та конкурентного законодавства. Так, якщо у 2014 році було зафіксовано 5341 правопорушення, то у 2019 році – 2071 [22].

Найбільша кількість порушень антимонопольного законодавства спостерігається у паливно-енергетичному комплексі та житлово-комунальному господарстві (ПЕК та ЖКГ), у агропромисловому комплексі (АПК), на ринку транспортних послуг, послуг із вивезення та переробки відходів, надання адміністративних та загальних послуг (табл.2).

Таблиця 2 – Галузева структура припинених порушень у 2014-2019 рр., %.

Ринок	Роки						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2019-2014
1	2	3	4	5	6	7	8
ПЕК і ЖКГ	26,63	33,27	35,7	25,18	16,8	15,1	-11,5

1	2	3	4	5	6	7	8
Будівництво та будівельні матеріали	2,51	1,64	2,5	4,76	5,5	14,4	11,89
АПК	11,19	14,28	7,8	10,64	28,1	11,7	0,51
Транспорт	4,65	7,98	9,8	9,36	5,3	8,4	3,75
Охорона здоров'я, лікарські засоби та медичні засоби	7,26	8,34	6,5	7,39	7,5	7,3	0,04
Послуги землевпорядкування та послуги з нерухомим майном	3,91	3,96	5,1	2,71	2,2	6,8	2,89
Промисловість	3,12	1,77	0,9	1,15	2,7	6,3	3,18
Вивезення та переробка відходів	6,58	3,12	3,2	3,86	0	5,8	-0,78
Адміністративні та загальні послуги	12,96	7,98	6,6	8,71	0	3,1	-9,86
Зв'язок та телекомунікації	0,21	0,6	0,5	1,03	2	1,7	1,49
Фінансова та страхова діяльність	0	0	0	0	2,3	0,9	0,9
Ритуальні послуги	1,68	0,95	0,5	0,9	1,5	0	-1,68
Обслуговування та ремонт автомобілів	0,68	0,26	0,2	0,25	0	0	-0,68
Супутні послуги при наданні адмінпослуг	0,23	0,2	0,1	0,04	0	0	-0,23
Інші ринки	18,39	15,65	19,6	24,02	26,1	18,4	0,01
Всього	100	100	100	100	100	100	-

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних джерела [28]

Найбільша кількість припинених, а відповідно і таких, що фіксуються, правопорушень законодавства, пов'язана із:

- антиконкурентними узгодженими діями, має місце у ПЕК і ЖКГ, АПК та транспорті (Додаток А, А.1);
- зловживанням монопольним становищем - ПЕК і ЖКГ (в середньому 58% від виявлених правопорушень цього виду);
- антиконкурентними діями органів влади - вивезення та переробка відходів, адміністративні та загальні послуги (в середньому на дані сфери припадає майже 50% від зазначеного виду правопорушень в Україні);
- недобросовісною конкуренцією – АПК, охорона здоров'я, лікарські засоби та медичні засоби..

Враховуючи все вище зазначене та аналізоване можна зробити висновки стосовно порушень антимонопольного законодавства по кожному ринку та їх частки ринку (табл.3).

Таблиця 3 – Середня частка ринків щодо порушень антимонопольного законодавства у період 2014-2019 років

Ринок	Середня частка ринку у період 2014-2019 рр. (%)			
	Структура припинених антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання	Структура припинених зловживань монополюним становищем	Структура припинених порушень за антиконкурентними діями органів влади	Структура припинених порушень, пов'язаних із недобросовісною конкуренцією
ПЕК і ЖКГ	11,47	58,78	17,65	1,03
Будівництво та будівельні матеріали	16,24	0,35	1,21	2,31
АПК	18,22	4,35	3,00	38,12
Транспорт	9,96	7,64	7,19	5,06
Охорона здоров'я, лікарські засоби та медичні засоби	5,76	11,10	2,49	15,59
Послуги землевпорядкування та послуги з нерухомим майном	0,62	2,69	12,86	0,77
Промисловість	3,18	2,59	0,23	1,20
Вивезення та переробка відходів	0,36	3,40	10,12	0,29
Адміністративні та загальні послуги	0,05	0,82	24,90	0,00
Зв'язок та телекомунікації	0,64	0,54	0,48	2,01
Фінансова та страхова діяльність	0,20	0,15	0,03	0,30
Ритуальні послуги	0,00	0,83	2,25	0,79
Обслуговування та ремонт автомобілів	0,62	0,28	0,02	0,39
Супутні послуги при наданні адмінпослуг	0,00	0,09	0,26	0,00
Інші ринки	32,45	6,12	17,32	32,18
Всього	100	100	100	100

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних джерела [28]

Відповідно до табл. 3, спираючись на всі види аналізованих порушень особливу увагу Антимонопольного комітету України заслуговує ситуація на ринках ПЕК і ЖКГ, АПК, інші ринки оскільки тут фіксується найбільша кількість правопорушень всіх видів.

ПЕК і ЖКГ мають такі середні частки ринки:

- структура припинених антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання – 11,47%;

- структура припинених зловживань монопольним становищем – 58,78%;

- структура припинених порушень за антиконкурентними діями органів влади – 17,65%;

- структура припинених порушень, пов'язаних із недобросовісною конкуренцією – 1,03%;

Ринок АПК має такі середні частки ринку щодо антимонопольних порушень:

- структура припинених антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання – 18,22%;

- структура припинених зловживань монопольним становищем – 4,35%;

- структура припинених порушень за антиконкурентними діями органів влади – 3,00%;

- структура припинених порушень, пов'язаних із недобросовісною конкуренцією – 38,12%;

На інших ринках фіксується найбільша кількість правопорушень всіх видів відносно середньої частки ринку:

- структура припинених антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання – 32,45%;

- структура припинених зловживань монопольним становищем – 6,12%;

- структура припинених порушень за антиконкурентними діями органів влади – 17,32%;

- структура припинених порушень, пов'язаних із недобросовісною конкуренцією – 32,18%.

Аналіз наявності ринкових бар'єрів для входу та виходу на внутрішній ринок держави показує, що адміністративні бар'єри для компаній стабільні.

У таблиці 4 привабливою зміною рейтингу 2019 року є зниження вартості процедур реєстрації у відсотках від доходу на душу населення. Через те, що за період 2014-2019 років відбулось зменшення вартості процедур реєстрації на 1,3%. Також, привабливою зміною цього рейтингу є зменшення тривалості днів реєстрації. У 2019 році показник тривалості днів реєстрації становить 6,5 днів, що на 5,5 менше, ніж у 2014 році, де показник становив 12 днів.

Таблиця 4 - Адміністративні бар'єри вступу на внутрішній ринок України, 2014 – 2019 рр.

Індикатор бар'єра вступу на внутрішній ринок	Роки						Відхилення	
							Абсол.	Віднос.
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2019/2014	2019/2014
Кількість реєстраційних процедур	7	5	6	6	6	6	-1	-16,67
Тривалість реєстрації, днів	12	8	6,5	6,5	6,5	6,5	-5,5	-84,6
Вартість реєстраційних процедур, % до величини доходу на душу населення	1,8	1,1	0,9	0,8	0,6	0,5	-1,3	-260

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних джерела [28]

Кількість процедур реєстрації та важливість показників для тривалості реєстрації залишаються незмінними, що свідчить про необхідність розробки процедур для зменшення рівня адміністративних бар'єрів для входу компаній на внутрішній ринок країни.

Таблиця 5 - Адміністративні бар'єри виходу з внутрішнього ринку України, 2014 – 2019 рр.

Індикатор бар'єру виходу з внутрішнього ринку	Роки						Відхилення	
							Абсол.	Віднос.
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2014-2019	2014-2019
Середня тривалість проходження процедури банкрутства, років	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	0	0
Величина незворотних витрат, % від вартості майна	40,5	40,5	40,5	40,5	40,5	40,5	0	0
Коефіцієнт погашення боргу, центів до 1 долара США	9,5	9,3	8,4	8,9	9,6	9	-0,5	-5,6
Індекс ефективності нормативно-правової бази	8,5	8,5	8,5	8,5	8,5	8,5	0	0

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних джерела [28]

Розглядаючи табл. 5 «Адміністративні бар'єри виходу з внутрішнього ринку України, 2014 – 2019 рр.», можна сказати, що коефіцієнт незворотних витрат (у відсотках до цін на нерухомість) дуже високий - 40,5%, а величина середньої тривалості провадження у справі про банкрутство становить 2,9 року. Існує негативна тенденція у величині погашення боргу, і вона набагато нижча за величину боргу серед країн-членів ОЕСР.

Це дослідження є засадою для висновків та подальшого вдосконалення умов доступу та виходу з внутрішнього ринку.

Такий високий рівень адміністративних бар'єрів потребує від органів виконавчої влади сформулювати комплексний план дій, який спрямований на формування мінімально прийнятних умов бізнесу та конкурентних умов. Здійснення даних дій утворить основу для залучення потенційних інвесторів в країну.

Діяльність, пов'язана із виявленням та припиненням Антимонопольним комітетом України правопорушень антимонопольного законодавства, мала суттєвий позитивний економічний ефект, який у 2014-2020 рр. мав сталу тенденцію до збільшення (табл. 6).

Таблиця 6 – Економічні ефекти від діяльності Антимонопольного комітету України (млрд. грн.)

Показники	Роки						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Розмір економічного ефекту	0,0032	0,00409	1,4	2,56	4	4,33	4,63
Розмір накладених штрафів	0,0099	0,00339	0,00755	1,3	277	8,7	1,6

Джерело: складено автором на основі даних джерела [28]

Як свідчить звітна документація Антимонопольного комітету України, у 2014-2020 рр. їм не тільки реалізовувалися заходи щодо припинення та превентивні заходи, але й здійснювалася діяльність, спрямована на обмеження.

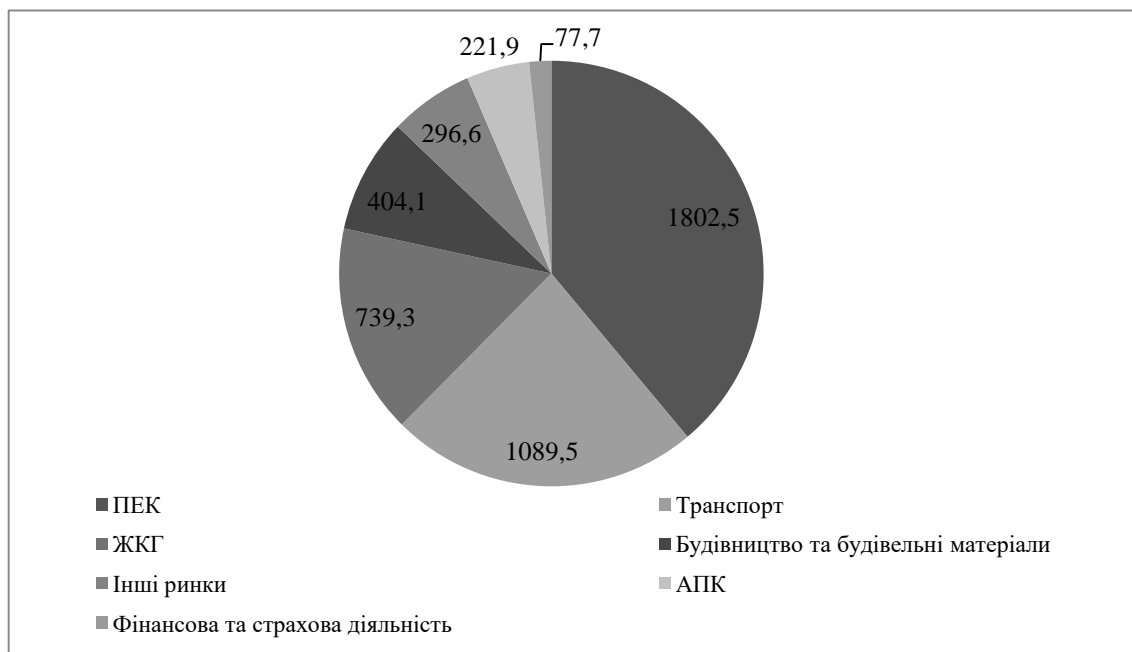

Рисунок 7 – Поділ економічного ефекту між ринками, млн. грн..

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних джерела [28]

У 2014-2015 рр. Антимонопольним комітетом України було надано дозволи на злиття, набуття контролю, придбання акцій тощо, однак, якщо порівнювати кількість наданих дозволів у 2014 р. та 2019 р, їх кількість суттєво зменшується (табл. 7).

Серед усієї кількості аналізованих у 2014 році справ, які погодились на економічну концентрацію, із 501 справи умови та склад учасників не становили загрози для монополії товарного ринку всього 79, і не потрібно було поглибленого вивчення. Після розгляду цих заяв комітет затвердив дозвіл на економічну концентрацію без розгляду цих випадків

Таблиця 7 - Розподіл наданих дозволів на концентрацію суб'єктів господарювання за видами у 2014-2019рр.

Рік	Вид концентрації					Всього
	Злиття	Спільне створення суб'єкта господарювання	Набуття контролю	Придбання акцій (часток, паїв)	Інші	
2014	17	22	36	418	8	501
2015	14	23	50	563	8	658
2016	3	8	69	357	4	441
2017	4	20	84	490	4	602
2018	6	15	92	325	9	447
2019	9	15	94	300	21	439
2014-2019	-15	-9	41	-72	31	-24

Джерело: складено автором на основі даних джерела [28]

З метою, щоб запобігти ринковим монополіям, проведення складних поглиблених досліджень або можливих заборон концентрації, Центральний офіс Комісії порушив у 2014 році 85 справ про концентрацію, з яких 25 справ розглянуто в 2014 році, та отримано дозвіл (в 2013 році досліджено 23 справи).

Серед 439 заявок на отримання згоди на концентрацію, розглянутих для затвердження у 2019 році, умови та склад учасників не включають загрозу монополії на товарному ринку, і поглиблене вивчення не потрібно. Після розгляду цих заяв комітет затвердив дозвіл на економічну концентрацію без розгляду цих випадків.

Проведений аналіз взаємозв'язку особливостей діяльності Антимонопольного комітету України та особливостей розвитку національної економіки дозволяє констатувати, що:

- між кількістю правопорушень та ВВП існує досить значний зворотній зв'язок (коефіцієнт кореляції становить -0,92);
- між кількістю дозволів на концентрацію та ВВП існує помірний зворотній зв'язок (коефіцієнт кореляції -0,44);

– між кількістю суб'єктів господарювання та кількістю припинених правопорушень існує прямий помітний зв'язок (коефіцієнт кореляції 0,61) (табл.8).

Таблиця 8 – Взаємозв'язку особливостей діяльності Антимонопольного комітету України та особливостей розвитку національної економіки

Роки	Всього дозволів	Припинених правопорушень	ВВП, млн. грн.	Кількість суб'єктів господарювання	Коефіцієнт кореляції		
					1	2	3
1	2	3	4	5	6	7	8
2014	501	5341	1566728	1932325	-0,92	-0,44	0,61
2015	658	4523	1979458	1974439			
1	2	3	4	5	6	7	8
2016	441	3071	2383182	1865631	-0,92	-0,44	0,61
2017	602	2435	2982920	1805144			
2018	447	1344	3558706	1839672			
2019	439	2071	3974564	1941701			

Примітка:

1 – коефіцієнт кореляції між кількістю правопорушень та ВВП;

2 - коефіцієнт кореляції між кількістю дозволів на концентрацію та ВВП;

3 – коефіцієнт кореляції між кількістю суб'єктів господарювання та кількістю припинених правопорушень

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних джерела [22, 23]

Таким чином, діяльність Антимонопольного комітету України сьогодні охоплює всі три групи заходів та спрямована на припинення, обмеження та превенцію неефективного використання обмежених економічних ресурсів підприємствами, розвиток конкуренції.

Слід зазначити, що спираючись на дод. А, табл. А. 7 можна відстежити кількість суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності, їх обсяги реалізованої продукції впродовж 2014-2019 років та який чистий прибуток або збиток вони отримали.

Згідно з рис. 8 зазначені дані про обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності в порівнянні 2014 року до 2019 року.

Таким чином, на діаграмі видно, що у 2019 році за всіма видами економічної діяльності спостерігається збільшення обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг). Найбільший ріст за цим показником у галузях:

– охорона здоров'я та надання соціальної допомоги, де обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) у 2019 році більший на 49161,1 млн. грн. від 2014 року.

– освіта, де обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) більший на 7552,3 млн. грн. у 2019 році, порівняно з 2014 роком.

– тимчасове розміщування й організація харчування, у якому показник обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) в 2019 році більший, ніж цей показник у 2014 році на 55178,5 млн. грн.

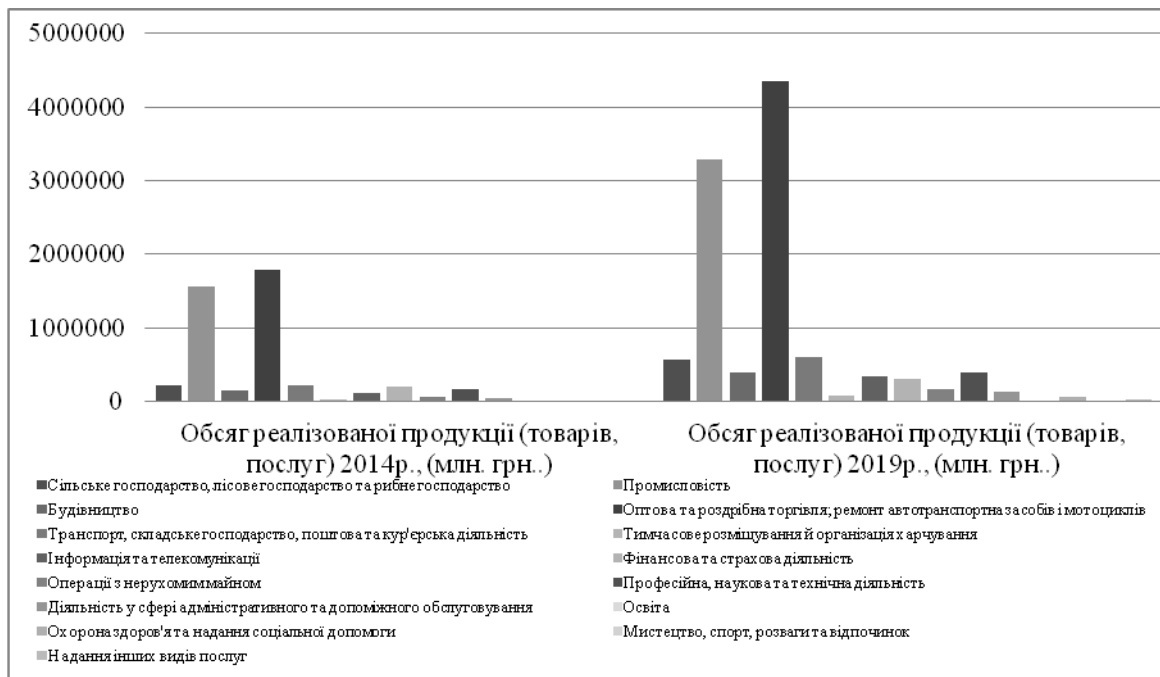

Рисунок 8 – Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності 2014-2019 рр., млн. грн..

Джерело: складено автором на основі даних джерела [28]

Найнижче значення обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) має мистецтво, спорт, розваги та відпочинок, так як у період 2014-2019 рр. спостерігається зменшення показника на 12,5%, а отже зменшився обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг).

Аналізуючи показник чистого прибутку (збитку) підприємств за видами економічної діяльності (дод. А, табл. А.7, рис.9).

На основі даних рис.9 можна бачити, що чистий прибуток (збиток) підприємств за видами економічної діяльності у 2019 році збільшився, порівняно з 2014 роком. Найбільше збільшення чистого прибутку відбулось за такими галузями, як:

– промисловість: у 2014 році показник чистого прибутку (збитку) дорівнював -178730,9 млн. грн., а у 2019 р. збільшився до 133701,6 млн. грн..

– оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, де показник чистого прибутку (збитку) становив -133219,5 млн. грн. у 2014 році, та збільшився на 241781 млн. грн. у 2019 році.

– операції з нерухомим майном у 2014 році дорівнює -105425,7 млн. грн. за показником чистого прибутку (збитку), а у 2019 році він збільшився на 150379 млн. грн., порівняно з 2014 роком, та становить 44953,5 млн. грн..

Беручи до уваги показник кількості суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності з дод. А, табл. А.7, можна проаналізувати його тенденцію в період 2014-2019 років. Тому, для аналізу показника

кількості суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності побудована діаграма (рис.10).

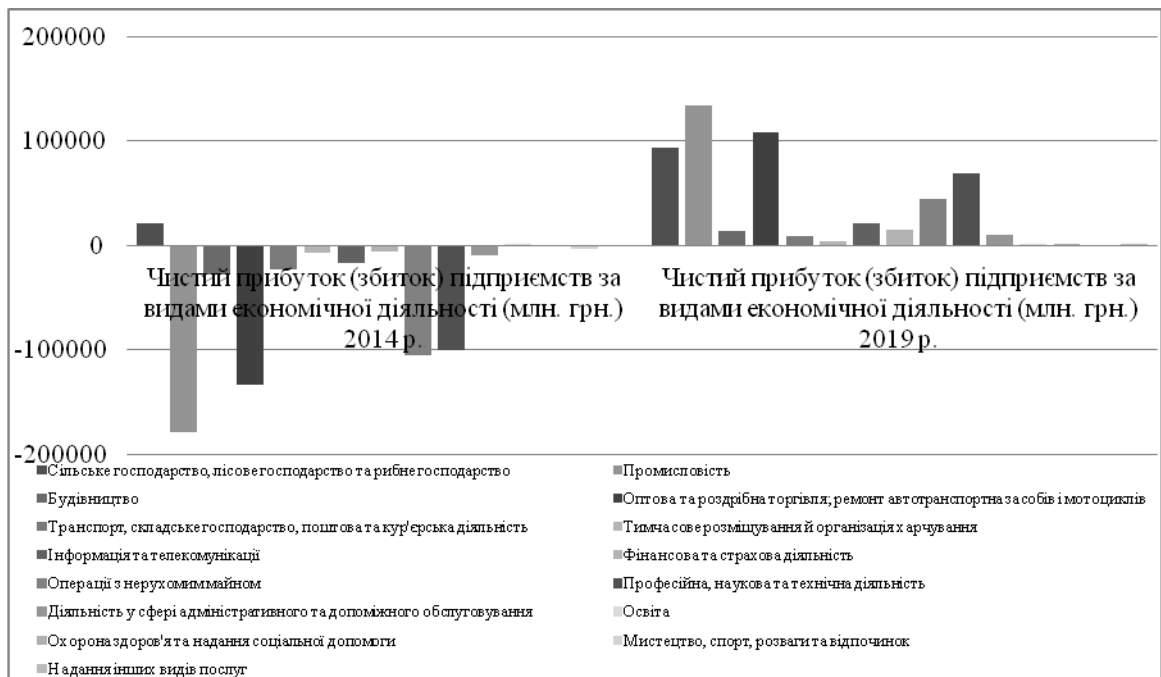

Рисунок 9 – Чистий прибуток (збиток) підприємств за видами економічної діяльності (млн. грн.) 2014-2019 рр., млн. грн..

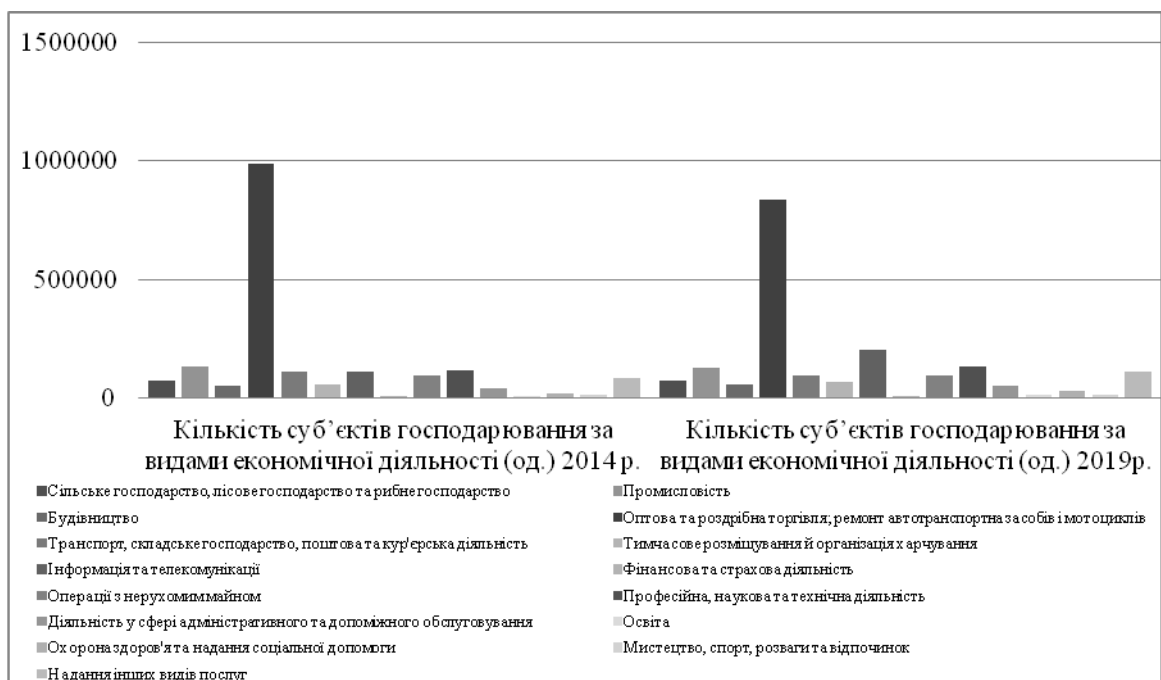

Рисунок 10 – Кількість суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності (од.) 2014-2019 рр., млн. грн..

Джерело: складено автором на основі даних джерела [28]

Таким чином, згідно з рис. 10 «Кількість суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності (од.) 2014-2019 рр.» можна сказати, що в

цілому у більшості досліджуваних галузях присутня тенденція до збільшення кількості суб'єктів господарювання у період 2014-2019 рр..

Збільшення кількості суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у період 2014-2019 рр. відбулось у таких галузях:

- будівництво – відбулось збільшення на 4666 од.;
- тимчасове розміщування й організація харчування – відбулось збільшення на 12136 од.;
- інформація та телекомунікації – відбулось збільшення на 91792 од.;
- операції з нерухомим майном – відбулось збільшення на 567 од.;
- професійна, наукова та технічна діяльність – відбулось збільшення на 19677 од.;
- діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування – відбулось збільшення на 9643 од.;
- освіта – відбулось збільшення на 5312 од.;
- охорона здоров'я та надання соціальної допомоги – відбулось збільшення на 9880 од.;
- мистецтво, спорт, розваги та відпочинок – відбулось збільшення на 1645 од.;
- надання інших видів послуг – відбулось збільшення на 27508 од..

Найбільше збільшення кількості суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у період 2014-2019 рр. просліджується у галузі інформації та телекомунікації.

Але, зменшення кількості суб'єктів господарювання у період 2014-2019 років фіксується у таких галузях як:

- сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство – відбулось зменшення у розмірі 210 од.;
- промисловість – відбулось зменшення у розмірі 1167 од.;
- оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортна засобів і мотоциклів – відбулось зменшення у розмірі 154535 од.;
- транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – відбулось зменшення у розмірі 15572 од.;
- фінансова та страхова діяльність – відбулось зменшення у розмірі 1966 од..

Найбільше зменшення кількості суб'єктів господарювання у період 2014-2019 років зосереджено у галузі оптової та роздрібною торгівлі, та ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів.

Цілком можливо, що на зменшення кількості суб'єктів у цих галузях вплинули зміни у антимонопольному законодавстві за 2019 році.

Враховуючи все вище сказане, можна зробити висновок, що зі збільшенням кількості суб'єктів господарювання за різними видами економічної діяльності збільшується і обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг). З чого виходить збільшення чистого прибутку підприємств за видами економічної діяльності.

Фундаментальним чинником у 2020 році, який впливає на зміни в економічних процесах держави та світу, є розповсюдження пандемії COVID-19. Постанова Кабінету Міністрів з 11 березня 2020 року №211 наклала карантин на всю країну, передбачивши санітарно-епідеміологічні способи контролю; встановлення заборони на виїзд з країни, в'їзд в Україну; встановлені трудові обмеження; запроваджені нові форми роботи та навчання дистанційно; тощо [54].

Постановою Кабінету міністрів з 22 травня 2020 року, постановою № 392 від 20 травня 2020 року, було введено адаптивний карантин, який передбачає заходи щодо ослаблення деяких карантинних процедур у певних областях чи галузях [55].

Результатом такого становища є уповільнення економічного розвитку держави та поява нових труднощів у веденні підприємницької діяльності.

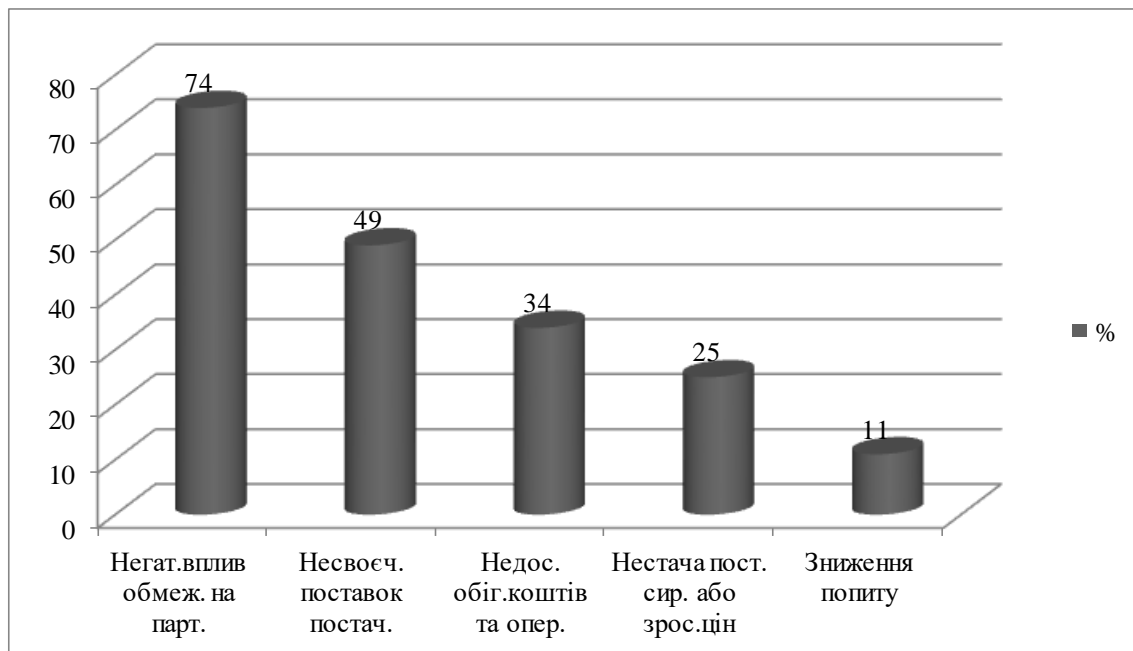

Рисунок 11 – Головні проблеми в веденні бізнесу в період пандемії COVID-19, %

Джерело: складено автором на основі даних джерела [56]

Згідно з опитуванням, проведеним НБУ щодо карантинних процедур, бізнес-прогноз розвитку виробництва був високо оцінений, а головними факторами, що уповільнили розвиток, були низький попит та дефіцит кваліфікованих робітників. Однак, у другому кварталі 2020 року оцінки значно зменшились, а попит на позикові кошти швидко зріс через недостатню кількість особистих оборотних коштів. У четвертому кварталі, розвиток компаній був обмежений надмірно високими цінами на сировину.

Крім того, протягом цього ж року залишок вироблених товарів все ще нижчий за норму; ресурси власних виробничих потужностей зросли, а

фінансово-економічна ситуація погіршилась у другому кварталі 2020 року і залишилась такою до кінця року.

Згідно з опитуванням директорів в галузі промисловості можна сказати, що оцінка обстановки, яка склалась у грудні 2020 р. залежить від величини компанії: очікування великих та середніх компаній зросли, тоді як у невеликих виробництв погіршувались прогнози. Також, у рейтингу бар'єрів до збільшення виробництва чималий рівень конкуренції посідає 3 місце, внаслідок недостатньої потреби у продукції та нестачі оборотних коштів.

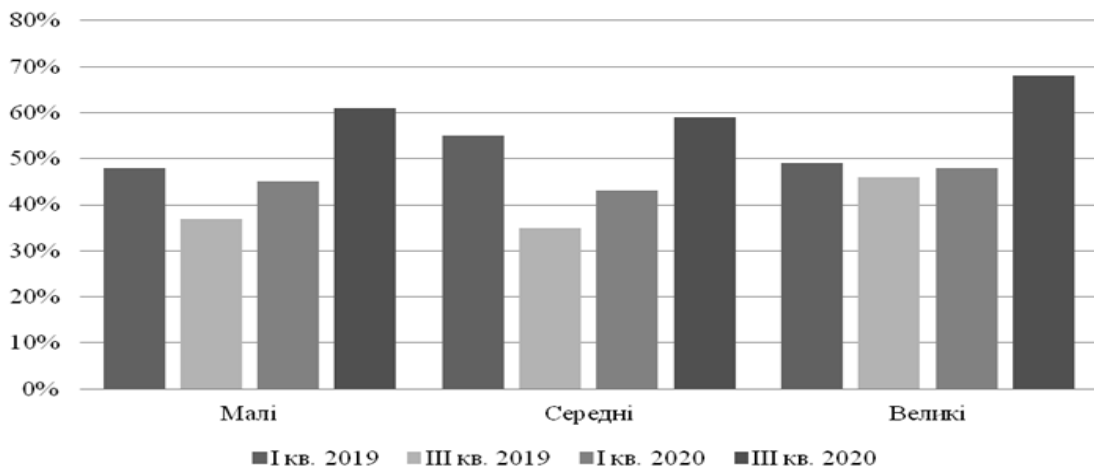

Рисунок 12 - Високий конкурентний тиск, як перешкода для зростання виробництва, %

Джерело: складено автором на основі джерела [57]

Крім того, негативні фактори епідемії мають найбільший вплив на малі та середні компанії та вплине на їх конкурентоспроможність серед великих підприємств у майбутньому. Тому до 2021 року ті компанії, які зможуть швидше виконати цифрові процеси та адаптуватися, стануть більш конкурентоспроможними.

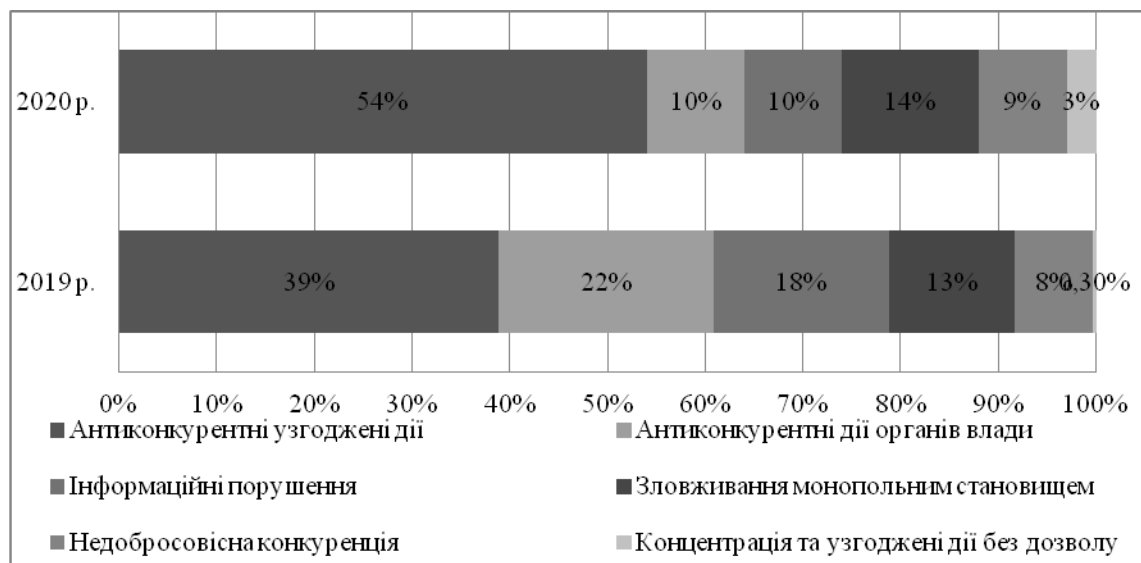

Рисунок 13 – Динаміка припинення порушень у 2019-2020 рр., %

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних джерела [28]

У 2020 році було зупинено 1624 порушення, це на 22% менше, ніж у попередньому році. Серед них 54% рішень було припинено шляхом антиконкурентних узгоджених дій, 10% - антиконкурентних дій органів влади, 10% порушень було припинено серед інформаційних порушень, 14% - серед зловживання монопольним станом, 9% у сфері недобросовісної конкуренції, а 3% - концентрація та узгодження дій без дозволу.

З метою усунення узгоджених дій, котрі можуть призвести до недобросовісної конкуренції, АМКУ виконує моніторинг цих дій (рис.14).

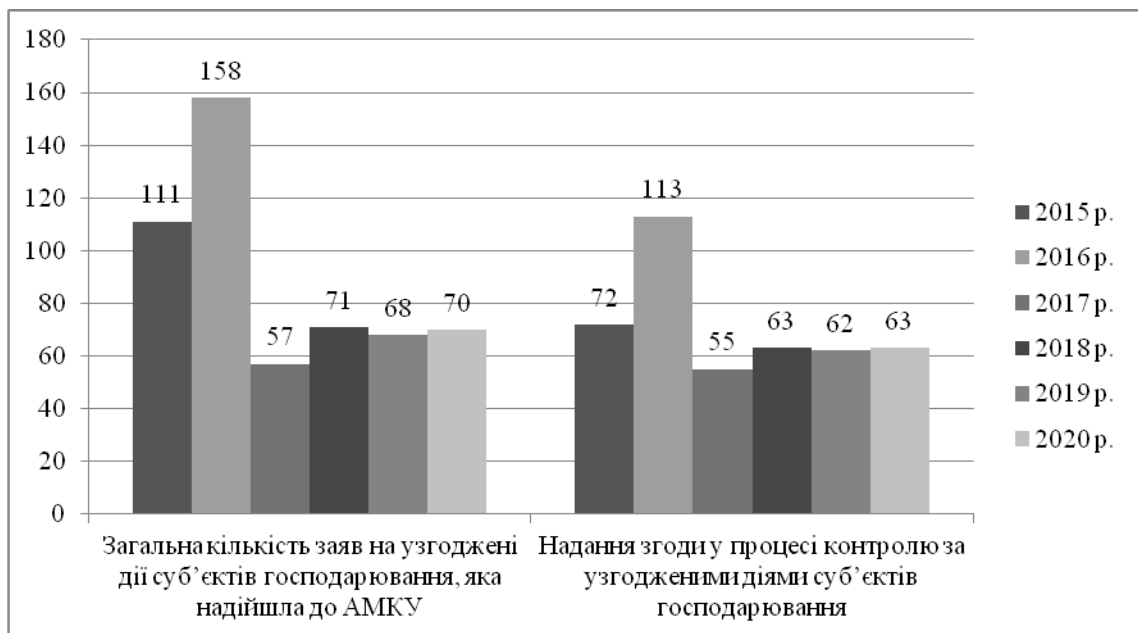

Рисунок 14 - Динаміка кількості дозволів на реалізацію узгоджених дій, од.

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних джерела [28]

Протягом 2020 року Антимонопольний Комітет отримав 70 заяв на схвалення щодо здійснення узгоджених дій суб'єктами господарювання. У 7 випадках заявку не розглядали, особливо через те, що заявнику бракувало інформації, заявнику було відхилено або надано дозвіл на узгоджені дії без згоди комітету.

В Україні станом на березень 2021 року 3520 природних монополій. З них 27 зосереджено в галузі забезпечення посадки зльоту повітряного судна, забезпечення авіаційної безпеки, тощо. 1 природна монополія в сфері: послуг з аеронавігаційного обслуговування повітряних суден; спеціалізованих послуг морських портів; послуг користування залізничними коліями, ... загального користування керування диспетчерськими службами; транспортування природного, нафтового газу і газу (метану) вугільних родовищ трубопроводами; транспортування природного газу; передачі електричної енергії магістральними та міждержавними електричними мережами та транспортування аміаку магістральними трубопроводами. В галузі розподілу природного газу сконцентровано 41 природна монополія. Розподіл природного, нафтового газу і газу (метану) вугільних родовищ у березні 2021

року налічує 4 монополії. Зберігання природного газу, газу (метану) вугільних родовищ та транспортування нафтопродуктів магістральним трубопроводом мають по 2 природні монополії в галузі. 32 монополії зосереджені в сфері розподілу електричної енергії. Найбільшу кількість природних монополій мають галузі централізованого водопостачання та централізованого водовідведення та транспортування теплової енергії магістральними та місцевими (розподільчими) тепловими мережами, станом на березень 2021 року вони мають 2655 та 750 природних монополій відповідно.

Як свідчить інформація, яка наведена в дод.А, табл. А.6 можна зробити висновок стосовно динаміки природних монополій в Україні протягом березня 2018-2021 рр. Зміни в кількості монополій фіксується в галузях:

1. Транспортування природного, нафтового газу і газу (метану) вугільних родовищ трубопроводами – у 2018 та 2019 роках було 2 природні монополії, проте з 2020 року у цій галузі налічується лише 1 монополія. Тобто, акціонерне товариство "Укртрансгаз" у 2021 році не є природною монополією.

2. Транспортування природного газу – станом на 2018 рік природної монополії в сфері транспортування природного газу не було, але з 2019 року з'явилося товариство з обмеженою відповідальністю «Оператор газотранспортної системи України», яке і досі є єдиною в галузі природною монополією в Україні.

3. Централізоване водопостачання та централізоване водовідведення – у 2018 році кількість монополістів в галузі централізованого водопостачання та централізованого водовідведення складала 2199, а станом на березень 2021 року – 2655 монополістів. Отже, за цей період кількість природних монополій збільшилась на 456 монополій, або на 17,2%. З них, у 2021 році, 1250 монополій в сфері централізованого водопостачання та централізованого водовідведення, а 1405 монополій - централізованого водопостачання.

4. Транспортування теплової енергії магістральними та місцевими (розподільчими) тепловими мережами станом на березень 2018 року кількість природних монополій складала 454, у березні 2021 року відбулось збільшення на 39,5% та на даний момент в галузі налічується 750 природних монополій.

Інші галузі мають сталу тенденцію в період 2018-2021 років та кількість природних монополій не змінна.

В цілому, враховуючи все вище сказане, можна зробити висновок, що кількість природних монополій збільшилась на 751 монополію у 2021 році, порівняно з 2018 роком, в цілому за рахунок таких сфер як централізоване водопостачання та централізоване водовідведення та транспортування теплової енергії магістральними та місцевими (розподільчими) тепловими мережами.

На думку Поручника А.М.: «Сприяти формуванню високих стандартів національного бізнес-середовища та забезпечувати баланс національних економічних інтересів та відкриття певних секторів економіки для зовнішньої конкуренції покликана конкурентна політика держави, основними інструментами реалізації якої є заборона будь-якої картельної практики і недопущення недобросовісної конкуренції; заборона зловживань монопольним становищем; контроль за концентрацією виробництва і капіталу із заборонаю недобросовісного злиття компаній; тощо» [38, с. 294 – 296].

Не дивлячись на розповсюдження епідемії COVID-19, яка ускладнила проведення інтернаціональних заходів в сфері конкуренції, антимонопольний комітет продовжує співпрацювати з інтернаціональними партнерами. Тому протягом 2020 року АМКУ брав участь у таких заходах, як:

- «ОЕСР»,
- «ICN»,
- «UNCTAD».

До кінця 2020 року комітет реалізував 6 проектів інтернаціональної технічної підтримки.

Таким чином, у 2014-2019 рр. антимонопольна політика в Україні активно розвивається.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Проведений аналіз теоретико-методичних засад реалізації антимонопольної політики дозволив установити, що:

1. Конкуренція була й залишається одним із найбільш цікавих феноменів ринкової економіки.

2. Конкуренція може розглядатися з позиції 4 підходів: функціонального, структурного, поведінкового та інтеракційного.

3. Конкуренція виконує 5 важливих функцій, такі як: мотивуюча, цінова, функція розподілу, контролююча та інноваційна функції.

4. Конкуренція пов'язана з динамічним, полісуб'єктним, локаційним, поліфункціональним, детермінуючим, багатоаспектним, міждисциплінарним характером.

5. Під антимонопольною політикою доцільно розуміти системну та комплексну діяльність координуючих суб'єктів різних рівнів, яка спрямована на розвиток конкурентного середовища, конкурентних відносин та регулювання діяльності монополій, забезпечення ефективного розвитку як економіки в цілому, так окремих її галузей.

6. Антимонопольна політика держави здійснюється у першу чергу економічними методами.

7. На сьогодні склалися та об'єктивно існують три типи моделей антимонопольної політики: американська, японська та європейська.

8. Існують 3 головні способи для реалізації антимонопольної політики: «демонополізація економіки», «антимонопольне регулювання», «застосування антимонопольного законодавства».

9. Антимонопольний комітет України - урядова інституція з особливим статусом.

10. На сучасному етапі розвитку АМКУ продовжує відігравати важливу роль у розробці та реалізації антимонопольної політики України та співпрацює з багатьма міжнародними організаціями.

11. Становлення антимонопольної політики в Україні відбувалось у 4 етапи, та останній 4 етап триває дотепер.

12. Заходи антимонопольної політики поділені на: заходи обмеження, заходи припинення, превентивні заходи.

На основі аналізу стану та особливостей реалізації антимонопольної політики в Україні у 2014-2019 рр. встановлено, що:

1. Станом на 2020 рік, кількість припинених порушень складає 1624 од., що на 3717 од. менше, ніж у 2014 році.

2. Найбільшу середню частку антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання у період 2014-2019 років мають такі галузі: інші ринки, які мають середнє значення 32,45%; АПК має середнє значення 18,22%; будівництво та будівельні матеріали, у яких середнє значення дорівнює 16,24%; ПЕК і ЖКГ, де середнє значення становить 11,47%.

3. В середньому за період 2014-2019 років найбільша частка припинених зловживань монопольним становищем фіксується на таких ринках: ПЕК і ЖКГ мають частку у розмірі 58,78%; охорона здоров'я, лікарські засоби та медичні засоби, де частка ринку становить 11,10%; транспорт має частку ринку у розмірі 7,64%; інші ринки становлять 6,12% частки ринку.

4. Найбільшу середню частку ринку стосовно припинених порушень за антиконкурентними діями органів влади займають такі галузі: адміністративні та загальні послуги, де середня частка ринку займає 24,90%; ПЕК і ЖКГ, де середня частка ринку становить 17,65%; інші ринки, де середня частка ринку дорівнює 17,32%; послуги землевпорядкування та послуги з нерухомим майном, де середня частка ринку займає 12,86%.

5. Найбільшу середню частку ринку, відносно до порушень, пов'язаних із недобросовісною конкуренцією у період 2014-2019 років, мають такі ринки: АПК, де середня частка становить 38,12%; інші ринки, де частка в середньому значенні дорівнює 32,18%; охорона здоров'я, лікарські засоби та медичні засоби, де середня частка має значення у розмірі 15,59%.

6. Найбільша кількість порушень антимонопольного законодавства спостерігається у паливно-енергетичному комплексі та житлово-комунальному господарстві, у агропромисловому комплексі, на ринку транспортних послуг, послуг із вивезення та переробки відходів, надання адміністративних та загальних послуг.

7. Серед 439 заявок на отримання згоди на концентрацію, розглянутих для затвердження у 2019 році, умови та склад учасників не включають загрозу монополії на товарному ринку, і поглиблене вивчення не потрібно.

8. Діяльність Антимонопольного комітету України сьогодні охоплює всі три групи заходів та спрямована на припинення, обмеження та превенцію неефективного використання обмежених економічних ресурсів підприємствами, розвиток конкуренції.

9. У 2019 році за всіма видами економічної діяльності спостерігається збільшення обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг). Найбільший ріст за цим показником у галузях: охорона здоров'я та надання соціальної допомоги, де обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) у 2019 році більший на 49161,1 млн. грн. від 2014 року; освіта, де обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) більший на 7552,3 млн. грн. у 2019 році, порівняно з 2014 роком; тимчасове розміщування й організація харчування, у якому показник обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) в 2019 році більший, ніж цей показник у 2014 році на 55178,5 млн. грн.

10. Чистий прибуток (збиток) підприємств за видами економічної діяльності у 2019 році збільшився, порівняно з 2014 роком. Найбільше збільшення чистого прибутку відбулось за такими галузями, як: промисловість: у 2014 році показник чистого прибутку (збитку) дорівнював - 178730,9 млн. грн., а у 2019 р. збільшився до 133701,6 млн. грн.; оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортна засобів і мотоциклів, де

показник чистого прибутку (збитку) становив -133219,5 млн. грн. у 2014 році, та збільшився на 241781 млн. грн. у 2019 році.

11. Найбільше збільшення кількості суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у період 2014-2019 рр. просліджується у галузі інформації та телекомунікації.

12. У 2020 році було зупинено 1624 порушення, це на 22% менше, ніж у попередньому році.

13. Протягом 2020 року Антимонопольний Комітет отримав 70 заяв на схвалення щодо здійснення узгоджених дій суб'єктами господарювання.

14. В Україні станом на березень 2021 року 3520 природних монополій.

15. Кількість природних монополій збільшилась на 751 монополію у 2021 році, порівняно з 2018 роком, в цілому за рахунок таких сфер як централізоване водопостачання та централізоване водовідведення та транспортування теплової енергії магістральними та місцевими (розподільчими) тепловими мережами.

Таким чином, основними напрямками розвитку антимонопольної політики як складової економічної політики має стати:

– забезпечення узгодження всіх складових економічної політики (грошово-кредитної, фіскальної, зовнішньоекономічної та ін.) країни із антимонопольною політикою. Це значить, що складові економічної політики не повинні суперечити антимонопольній політиці. Вони повинні бути узгодженими;

– забезпечення систематичного моніторингу конкурентної ситуації на ринках, використання для моніторингу системи зрозумілих та порівняльних показників, які дозволять не тільки визначати кількість припинених правопорушень за галузями економіки чи ринках, але й розуміти рівень концентрації на цих ринках, а відповідно й їх рівень привабливості для суб'єктів господарювання інвесторів. Це дозволить зменшити рівень інформаційної асиметрії на ринках та буде сприяти їх подальшому розвитку. Це значить, що антимонопольний комітет повинен надавати інформацію про стан конкуренції в економіці таким чином і за такими показниками, щоб всі зацікавлені сторони розуміли ситуацію та приймали адекватні рішення по розвитку своєї підприємницької діяльності ;

– забезпечення систематичного спостереження за впливом конкурентної ситуації на ринках країни на такі параметри функціонування національної економіки, як: рівень цін, зайнятість та безробіття, кількість суб'єктів господарювання, якість товарів та послуг, рівень інноваційності підприємств та продукції, рівень ефективності використання ресурсів, ВВП та ін.. Це значить, що Антимонопольний комітет повинен періодично інформувати суспільство про те, як рівень конкуренції впливає на рівень цін, зайнятість, Рівень ВВП та інше, що дозволить встановити ефективність діяльності не лише Антимонопольного комітету, а й антимонопольного законодавства та антимонопольної політики;

- забезпечення подальшого розвитку антимонопольного законодавства. Це означає, щ Антимонопольне законодавство повинне відповідати вимогам часу, враховувати зарубіжний досвід, європейський напрямок розвитку країни;

- забезпечення подальшого розвитку системи показників економічної безпеки у контексті того, що ефективність антимонопольної політики є важливою їх складовою. Це означає, що показники економічної безпеки повинні враховувати стан антимонопольної політики в країні;

- посилення контроль за галузями та ринками, де протягом тривалого часу фіксується, найбільша кількість правопорушень антимонопольного законодавства. Це значить, що Антимонопольний комітет та відповідні державні органи повинні не лише фіксувати порушення, а й приймати відповідні рішення з метою виправлення ситуації на монопольних ринках;

- дослідження досвіду антимонопольного регулювання у країнах ЄС та селективне його використання в Україні. Це значить, що розвиток Антимонопольного законодавства не повинен бути копіюванням його розвитку в країнах ЄС, а повинен ґрунтуватися на принципах постійного дослідження, виявлення позитивних напрямків, використання цього досвіду на окремих ринках і лише потім впровадження в країні в цілому;

- розвиток підприємницької культури та підприємницької активності в країні. Це значить, що необхідно зі шкільної лави розвивати підприємницьку культуру в суспільстві, показувати роль підприємців в суспільстві, виховувати позитивне відношення суспільства до підприємництва;

- подальша демонополізація економіки, визначення критичних секторів національної економіки, де розвиток конкуренції є найбільшим пріоритетом. Це значить, що Антимонопольний комітет та державні органи повинні виявляти ті сектори економіки, які найбільшим чином впливають на розвиток економіки країни в цілому, на рівень життя людей і саме в цих сферах проводити та реалізовувати в-першу чергу антимонопольні заходи.

Провівши відповідне дослідження ринків, у основній частини, виявилось, що найбільша кількість порушень антимонопольного законодавства спостерігається у паливно-енергетичному комплексі та житлово-комунальному господарстві (ПЕК та ЖКГ), у агропромисловому комплексі (АПК), на ринку транспортних послуг, послуг із вивезення та переробки відходів, надання адміністративних та загальних послуг. При цьому, найбільша кількість антиконкурентних узгоджених дій фіксується у ПЕК і ЖКГ, АПК; зловживань монопольним становищем - ПЕК і ЖКГ; антиконкурентних дій органів влади - вивезення та переробка відходів, адміністративні та загальні послуги; випадків недобросовісної конкуренції (АПК, охорона здоров'я, лікарські засоби та медичні засоби).

Для усунення цих недоліків рекомендується на рику ПЕК:

- необхідно збільшити використання газу, добутого на території України. Це дозволить знизити ціни не лише на паливо, а й на виготовлену

продукцію, що підвищить конкурентоспроможність та життєвий рівень населення;

- проводити контроль за собівартістю виготовлення електроенергії та встановлення об'єктивної ціни;

- впроваджувати та реалізувати заходи до монополістів ринку, якщо їх частка перевищує 35%;

- проводити широкі заходи по переведенню автомобільного транспорту на використання газу та впровадження в міський транспорт використання електротранспорту;

- розвивати в країні альтернативні види палива, сприяти поширенню використання сонячних батарей та вітрових електростанцій серед населення шляхом пільгового кредитування;

- впроваджувати енергозберігаючі технології.

На ринку ЖКГ:

- підвищити контроль за цінами на послуги ЖКГ на всіх рівнях;

- впорядкувати законодавство про ОСББ (Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку) з врахуванням отриманого досвіду від їх діяльності;

- поширювати досвід кращих ООББ по території всієї країни;

- всі послуги повинні надаватися на основі проведеного конкурсу між підприємствами;

- проводити широке впровадження інновацій в усі сфери ЖКГ (матеріали, транспортування тепла та електроенергії та ін.);

На ринку АПК:

- зменшити число посередників між виробниками сільськогосподарської продукції та споживачами, що дозволить знизити ціну;

- підвищити контроль за цінами за паливно-мастильними матеріалами для сільськогосподарських виробників;

- розвивати вітчизняне сільськогосподарське виробництво техніки, насіння, хімічних добрив та матеріалів, що дозволить підвищити конкуренцію на ринку та знизить ціну на продукцію;

- розвивати кооперацію на селі, що дозволить підвищити конкурентоспроможність виробників продукції.

Ринок деяких країн все ще має високий ступінь монополії. Схожа ситуація ще існує на деяких регіональних ринках. До того ж, існує недолік країни у нагляді за природними монополіями, це також негативно позначається на економічному розвитку, і ці суб'єкти неодноразово припускаються до зловживання монополією на ринку. Ціни та тарифи на послуги та будова виробничих витрат не відповідають фактичним економічним обчисленням, і сьогочасний порядок впливу на функціонування суб'єктів господарства в країні ще не створена.

Узагальнюючи напрямки зростання конкурентоспроможності виробництв, важливо вибрати якісний варіант для впровадження способів встановлення конкурентної переваги. Вибір переважної діяльності полягає в

тому, щоб гарантувати, що у високо конкурентній галузі загальна стратегія є передумовою для досягнення очікуваних результатів, включаючи облік конкретних обставин бізнес-середовища.

Очевидно, що установи антимонопольного законодавства можуть бути виконані лише тоді, коли відповідні національні органи встановлять особу, яка порушила злочин, і притягнуть його до відповідальності. На відміну від інституцій розвинутих держав, процес створення подібних установ в Україні збігся з фундаментальними змінами в економіці. В основному, провідною задачею антимонопольного комітету іноземних країн є підтримка існуючої конкуренції, а в Україні - формування конкурентної сфери. Через те, діяльність українських установ з питань конкуренції набагато ширші, ніж діяльність у розвинених країнах.

Отже, систематична і прозора національна політика в сфері антимонопольного регулювання, спрямована на охорону конкуренції та обмеження монополії у всіх галузях громадського побуту, це є обов'язковою частиною соціально-економічного розвитку держави, і відповідні урядові органи повинні ефективно її реалізовувати для забезпечення цілісності України. Система розподіляє і перерозподіляє доступні ресурси і сприяє добробуту суспільства, що стане предметом подальших досліджень.

В законах України є чимало недоліків, яких можна позбутися, якщо розглянути та опрацювати основи антимонопольної політики в інших країнах. Головним недоліком є малорозвинене законодавство щодо монопольного регулювання у міжнародній торгівлі. Іншими словами, закони щодо антимонопольної політики в розвинутих державах світу розповсюджується на підприємства в цій державі та на зарубіжні підприємства, функціонування яких може мати явний та значний вплив на бізнес країни найближчим часом. Очевидно, це означає, що проти ринку здійснюються невеликі, але серйозні дії стосовно конкуренції та монополії. Антиконтурентні впливи можуть чинитися на території цієї держави та за її кордонами.

Застосовувати антимонопольні заходи проти зарубіжних підприємств, у яких незмінне місце розташування за кордоном, але товари або послуги котрих є часткою ринку, важко. Передусім це не обходить Україну, у якої ще немає того впливу на світовий ринок для того, щоб вводити певні санкції, коли відбувається порушення її законодавства. Подібні заходи, в основному, базуються на правилах міжнародного права, багатосторонніх угодах та договорах між державою та іншими країнами.

Також, проблемою є захист повноважень щодо інтелектуальної власності через те, що в Україні законодавство в цьому недосконале. Інакше кажучи, правовий захист даних прав недостатній та насправді ще не створено жодних реальних запобіжних заходів впливу на таких правопорушників.

Слід залучити іноземний досвід стосовно франчайзингових угод та пильно слідкувати за цим. Тому що, в основному ці угоди є прикриттям для

отримання ринкового статусу монополіста або способом досягнення монополії.

Проте, українські антимонопольні закони удосконалюється щороку та доповнюються новими установами. Тому, якщо попередня увага антимонопольного комітету здебільшого була зосереджена на закріпленні цін для монополій, несправедливості у цінах тощо, то зараз вона буде зосереджена на інших питаннях. Наприклад на удосконаленні національної системи антимонопольних регуляторних заходів, на здійсненні моніторингу висококонцентрованих ринків, на стимулюванні функціонування національних товаровиробників, тощо.

Також з аналізу конкурентної структури можна зробити наступні висновки:

- розширюються галузі, де конкуренція сильно обмежена, тому концентрація паливно-енергетичної галузі та галузі машинобудування продовжує зростати. На українському ринку, крім природних монополій, найбільшу кількість монополій займає виробництво продуктів нафтопереробки, транспортна галузь, пошта, зв'язок, тощо.

- у сферах, в яких переважають великі компанії, монополіста немає, але конкуренція дуже сильна, лише змінюється форма та спосіб конкуренції, що призводить до переходу до олігополії та конкурентної боротьби серед монополій. Зміна головного органу вітчизняної економіки, повсякчасні зміни кордонів та ринкових структур, неминучість національних дозволів можуть знизити кількість виробничих монополій.

Водночас високий ступінь виробничої концентрації підтримує існування українських підприємницьких монополій. В основному це обіймає природні монополії, багато ринків металургії та галузь машинобудування. Це пояснюється впливом на масштаб виробництва та суворими бар'єрами доступу до ринку через капіталомісткість та обмеженість запасів. Сьогодні на українському ринку більша частка всіх товарів та послуг виготовляються учасниками господарювання, що працюють в умовах жорсткої конкуренції. На ринках агропромисловості, машинобудування, банківської сфери, будівництва, тощо, конкурентна сфера формується найбільше.

Рішення пріоритетних задач, таких як забезпечення відповідних формальностей для ефективної конкурентної боротьби, запобігання викривленню ринкових механізмів через урядове втручання, забезпечення відповідної інформаційної підтримки товарного ринку тощо, допоможе утворити сектор конкурентоспроможності. Тому слід зазначити, що поміж головних інструментів економічних заходів проти монополізації є:

- посилення національної політики щодо покращення конкурентоспроможності країни, створення відповідного ділового середовища та створення системи контролю за реалізацією цих заходів та їх наслідками;

- використання офшорних організацій для запобігання концентрації активів, так як в антимонопольний закон було введено правило, яке змушує ідентифікувати кінцевого власника;

- аналіз ринку та за необхідності з участю зарубіжних компаній, для формулювання справжнього ступеня ринкової монополії в межах країни.

На цій підставі можна висунути рекомендації щодо регулювання конкуренції:

- удосконалити правове законодавство для регулювання реалізації конкурентної політики країни, особливо при визначенні її мети, переваг, задач та стандартів реалізації;

- згідно до нормативної бази слід прийняти загальний план розвитку конкурентних стосунків. План повинен бути довготривалим і мати імунітет до політичних змін уряду. Через те потрібно ввести правові обмеження з приводу можливості перегляду ухваленого плану;

- покращити антимонопольну законодавчу базу та розробити ефективні устрої діяльності законів. У антимонопольної політики країни повинно бути на меті створення однакових умов для усіх господарюючих суб'єктів та умов для розвитку конкурентних прерогатив для національних підприємств;

- слід підвищити контроль за реалізацією законів стосовно монополії шляхом підписання інших цінових заходів та моніторингу певних механізмів державних цінових форм, підвищення штрафу за порушення антимонопольного законодавства.

Не варто забувати про те, що потрібно сформувати сприятливі умови для поліпшення ділового оточення та збільшення інвестиційного інтересу, такі як:

- спрощення податкової системи та спрощення процедур збору та управління податками;

- полегшення процедур реєстрації та припинення діяльності підприємств;

- зменшення кількості санкцій та списку видів діяльності, для яких потрібні дозволи. Це також стане мотивацією до конкурентної боротьби та розвитку бізнесу;

- прийняття політики протекціонізму торгівлі, для того щоб захистити національних виробників від негативних наслідків імпорту, проте разом з цим не порушувати права покупців на вільний вибір.

Тому для того, щоб побудувати економіку, що спирається на положення щодо конкуренції, слід сформувати рівні умови для усіх підприємств, надати допомогу малим та середнім підприємствам, результативно контролювати монополію та створювати умови для української інтеграції, для того, щоб національні виробники брали участь у міжнародній конкурентній боротьбі. Державі потрібно зменшити тиск на компанії, а також полегшити та прискорити процедури ліцензування. Важливо підвищувати продуктивність праці, використовуючи можливості

глобальних інформаційних мереж, досліджувати та вводити ті інновації, які сприяли б підвищенню конкурентоспроможності національних виробників.

Для того, щоб антимонопольні закони нормально працювали, потрібно запровадити ще один комітет, який контролював би реалізацію наказів антимонопольного комітету. При цьому, присвоїти йому права накладати санкції на тих, хто зловживає антимонопольними законами.

Отже, у процесі поліпшення українського законодавства стосовно монополій може бути прийнятий закон проти монопольного стану, який запозичений у розвинених держав та його реалізація, але треба брати до уваги властивості перехідного етапу країни.

Слід зауважити, що в контексті імплементації Угоди про Європейський Союз розвиток бізнес-середовища є найвигіднішою формою управління, яка забезпечить здійснення стратегічних та важливих завдань розвитку економіки держави. Умови угоди дають основу для розширення зв'язків між Україною та пов'язаними з ЄС установами та окремими державами ЄС (особливо новими державами-членами) для залучення досвіду, збільшення кількості зв'язків між Україною та приватними компаніями ЄС тощо.

Тому іноземний досвід здійснення політики з сфери конкурентної боротьби, особливо досвід держав ЄС, найбільш важливий для українського ринку та економіки. При формуванні та впровадженні конкурентної політики в країні слід враховувати основні норми законодавства про конкуренцію в ЄС. Після проведення поглибленого дослідження з існуючих питань та ретельного аналізу результативності норм та способи їх реалізації в українських законах про конкуренцію, слід внести нововведення в конкурентну політику України. Координація національної конкурентної політики та антимонопольного законодавства на вітчизняному ринку потребує подальшого вивчення.

Перспектива подальших досліджень полягає у формулюванні головного важеля конкурентної сфери, оскільки лише за таких умов може реалізовуватись результативне управління цінами.

Подальший розвиток антимонопольної політики України як складової економічної політики має передбачати системний її моніторинг та комплексний підхід, який буде спрямовано на удосконалення формального та неформального інституційного середовища, розвиток ринкової інфраструктури, удосконалення заходів конкурентного та антимонопольного регулювання розвинених країн, у першу чергу ЄС та країн ОЕСР.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Киреєв С.І.. Економічна політика. Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=18783 (дата звернення: 10.03.2021).
2. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 06.02.2021).
3. Державна програма демонополізації економіки та розвитку конкуренції, яка затверджена постановою Верховної Ради України № 3757-ХІІ від 21 грудня 1993 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3757-12#Text> (дата звернення: 12.03.2021).
4. Господарський кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 11.02.2021).
5. Закон України «Про захист економічної конкуренції». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата звернення: 20.02.2021).
6. Антимонопольна діяльність: підручник / В.Д. Лагутін, Л.С. Головка, Ю.І. Кречул та ін.; за ред. проф. В.Д. Лагутіна. К.: КНТЕУ, 2005. 580 с.
7. Концепція державної політики розвитку та захисту економічної конкуренції в Україні. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=146848&schema=main> (дата звернення: 02.03.2021).
8. Зведений перелік природних монополій. URL: <https://amcu.gov.ua/napryami/konkurenciya/arhiv-zvedenogo-pereliku-prirodnih-monopolij> (дата звернення: 04.05.2021).
9. Ясько Ю. І. Інституційне забезпечення конкурентної політики держави. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/19-20_2020/14.pdf (дата звернення: 09.03.2021).
10. Постанова Верховної Ради України «Про Державну програму демонополізації економіки і розвитку конкуренції». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3757-12#Text> (дата звернення: 18.03.2021).
11. Швидка Т. І Інструментальний механізм формування та реалізації конкурентної політики держави. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 4. 2019. № 4. С.83-87.
12. Національний інститут стратегічних досліджень Аналітична записка «Щодо напрямів удосконалення конкурентної політики в Україні». URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/schodo-napryamiv-udoskonallynya-konkurentnoi-politiki-v-ukraini-analitichna> (дата звернення: 14.04.2021).
13. Закон України «Про основи національної безпеки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text> (дата звернення: 08.04.2021).
14. Hugues Bouthinon-Dumas, Frédéric Marty (2012). Cartel and Monopoly Policy. Dietrich Michael and Krafft Jackie. Handbook on the economics

and theory of the firm, Edward Elgar, pp.485-497. URL: <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00727681/document> (дата звернення: 24.02.2021).

15. Wahidullah Abedi (2020). Monopolies and Anti-Monopoly policy in United States of America. URL: https://www.researchgate.net/publication/344380378_Monopolies_and_Anti-Monopoly_policy_in_United_States_of_America (дата звернення: 28.02.2021).

16. Praveen Kujal and Juan Ruiz (2009). International trade policy towards monopoly and oligopoly. URL: <https://www.bde.es/f/webbde/SES/Secciones/Publicaciones/PublicacionesSeriadas/DocumentosTrabajo/09/Fic/dt0901e.pdf> (дата звернення: 05.03.2021).

17. Monopoly or Competition as the Basis of a Government Trust Policy Author(s): Robert Liefmann Source: The Quarterly Journal of Economics, Vol. 29, No. 2 (Feb., 1915), pp. 308-325. URL: <https://scihub.se/https://doi.org/10.2307/1884961> (дата звернення: 11.03.2021).

18. Monopolies: Pros, Cons, and Effect on Economies. URL: <https://www.thebalance.com/monopoly-4-reasons-it-s-bad-and-its-history-3305945> (дата звернення: 05.03.2021).

19. S. Ran Kim and A. Horn (1999) Regulation policies concerning natural monopolies in developing and transition economies. URL: <https://www.un.org/esa/esa99dp8.pdf> (дата звернення: 16.03.2021).

20. Monopoly regulation and fair trade act. URL: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/kr/kr024en.pdf> (дата звернення: 19.02.2021).

21. Stephen L. Parente, Edward C. Prescott Monopoly Rights: A Barrier to Riches. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:aTхрyиEltdAJ:https://core.ac.uk/download/pdf/6717714.pdf+&cd=5&hl=uk&ct=clnk&gl=ua>.

22. Paul Cook (2001). Competition and its regulation: key issues. URL: <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/57a08d5b40f0b652dd00190e/CRCwrp2.pdf> (дата звернення: 23.03.2021).

23. Timothy J. Brennan Preventing Monopoly or Discouraging Competition? The Perils of Price-Cost Tests for Market Power in Electricity. URL: <https://media.rff.org/documents/RFF-DP-02-50.pdf> (дата звернення: 26.03.2021).

24. Richard A. Posner the social costs of monopoly and regulation. URL: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w0055/w0055.pdf (дата звернення: 26.03.2021).

25. Tejvan Pettinger Advantages and disadvantages of monopolies. URL: <https://www.economicshelp.org/blog/265/economics/are-monopolies-always-bad/> (дата звернення: 17.03.2021).

26. Чернега О.Б. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємств (організацій): навч. посібник [Текст] / Чернега О.Б. Львів: «Магнолія 2006», 2010. 261с.

27. Портер М. Конкуренція.: Пер. с англ.: Уч. пос. М .: Издательский дом «Вильямс», 2000. 495 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk795663.pdf> (дата звернення: 05.04.2021).

28. Антимонопольний комітет України. URL: <https://amcu.gov.ua/> (дата звернення: 07.03.2021).

29. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 29.02.2021).

30. Бакалінська О.О. Конкуренчне право: навч. посіб. Київ: КНТЕУ, 2009. 380 с.

31. Писаренко В.П. Зарубіжний досвід антимонопольного регулювання та можливості його використання в Україні. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2016. №2(39). С. 28-34. URL: http://business-navigator.ks.ua/journals/2016/39_2016/05.pdf (дата звернення: 14.04.2021).

32. Будкін В.С., Бураковський І.В., Віткін Л.М.. Європейська інтеграція та Україна. Київ: Друк ТОВ "Макрос", 2002. 480 с.

33. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993 р. № 3659. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text> (дата звернення: 01.03.2021).

34. Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності: Закон України від 18.02.1992 р. № 2132-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2132-12#Text> (дата звернення: 04.03.2021).

35. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 р. № 236/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.03.2021).

36. Про природні монополії: Закон України від 20.04.2000 р. № 1682-ІІІ. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_2000_04_20/T001682.html (дата звернення: 24.03.2021).

37. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата звернення: 02.04.2021).

38. Поручник А. М. Національний інтерес України: економічна самодостатність у глобальному вимірі. Київ: КНЕУ, 2008. 352 с.

39. Державне регулювання конкуренції. URL: https://pidru4niki.com/11610921/ekonomika/derzhavne_regulyuvannya_konkurent_siyi (дата звернення: 05.05.2021).

40. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Офіційний вісник України від 27.06.2014 р. № 75. Т. 1. Ст. 2125.

41. Угода про співробітництво між Антимонопольним комітетом України і Міністерством економічної конкуренції Чеської Республіки: Офіційний вісник України від 19.12.1994 р. № 26.

42. Угода про співробітництво між Державним відомством з питань конкуренції та захисту прав споживача Литовської Республіки та Антимонопольним комітетом України: Офіційний вісник України від 18.02.1997 р. № 26. Ст. 1309.

43. Угода між Антимонопольним комітетом України та Радою з питань конкуренції Латвійської Республіки про співробітництво в галузі конкурентної політики : Офіційний вісник України від 29.04.2005 р. № 31. Т. 2. Ст. 1914.

44. Угода про розвиток співробітництва між Антимонопольним комітетом України та Агентством економічної конкуренції Угорської Республіки: Офіційний вісник України від 27.01.2006 р. № 50. Ст. 3378.

45. Меморандум про співробітництво в сфері захисту економічної конкуренції між Антимонопольним комітетом України та Антимонопольним відомством Словацької Республіки: Офіційний вісник України від 30.03.2007 р. № 68. Ст. 2299.

46. Меморандум про співробітництво в сфері захисту економічної конкуренції між Антимонопольним комітетом України та Комісією з питань захисту конкуренції Республіки Болгарія: Офіційний вісник України від 12.12.2007. р. № 30. Ст. 1034.

47. Меморандум про співробітництво у сфері конкурентної політики між Антимонопольним комітетом України та Комісією з питань конкуренції Швейцарської Конфедерації: Офіційний вісник України від 08.09.2011 р. № 83. Ст. 3054.

48. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 24.03.2021).

49. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12> (дата звернення: 16.03.2021).

50. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо додаткових гарантій захисту фінансових інтересів держави: Закон України від 16.06.2005 р. № 2664-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-15#Text> (дата звернення: 05.04.2021).

51. Про Концепцію вдосконалення державного регулювання природних монополій: Закон України від 27.09.2007 р. № 921/2007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/921/2007#Text> (дата звернення: 11.04.2021).

52. Бочарова Ю.Г. Розвиток інноваційної інфраструктури національної економіки: теорія та практика: дис. ... д-ра економ. наук: 08.00.03 / Ун-т ім. Альфреда Нобеля. Дніпро, 2019. С. 119.

53. Чухно А. А., Юхименко П. І., Леоненко П. М. Інституціонально-інформаційна економіка: підручник. Київ, 2010. 687 с.

54. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2:

Постанова від 11.03.2020 р. №211. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP200211> (дата звернення: 08.05.2021).

55. Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова від 20.05.2020 р. № 392. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.05.2021).

56. Аналітичний центр економіко-правових досліджень та прогнозування. *Бізнес та covid-19: вижити не можна померти*. URL: <https://fru.ua/images/doc/analitics/BUSINESS AND COVID-19.pdf> (дата звернення: 10.05.2021).

57. Інститут економічних досліджень і консультацій. URL: http://www.ier.com.ua/ua/publications/regular_products/business_idea_industry (дата звернення: 11.05.2021).

ДОДАТКИ

Таблиця А. 1 – Нормативно-правові постанови, які регулюють конкуренцію в Україні

Назва документу 1	Опис 2
Конституція України [2]	Ч. 4 ст. 13 – положення держави щодо забезпечення соціального позиціонування української економіки, згідно до п. 8 ст. 92 тільки українське законодавство може визначати правила конкуренції та антимонопольні норми, відповідно з п. 24 ст. 85 і п. 14 ст. 106 за погодженням з Верховною Радою Президента України, голова Антимонопольного комітету приймається на посаду та зміщується з посади Президентом
Господарський кодекс України [4]	Глава 2 (ст. 18 «Обмеження монополізму та сприяння змагальності у сфері господарювання»), глава 3 «Обмеження монополізму та захист суб'єктів господарювання і споживачів від недобросовісної конкуренції» (ст. 25- 41), глава 28 «Відповідальність суб'єктів господарювання за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства» (ст. 251-257)
Податковий кодекс України [48]	Коригує та визначає взаємозв'язок між формою збору коштів з платників податків у бюджет, у вигляді податків та зборів. Це забезпечує регулювання національних заходів контролювання за конкуренцією у фінансово-економічних процесах
Закон України «Про захист економічної конкуренції» (від 11 січня 2001 р.) [37]	Узаконює головні принципи впливу на конкуренцію для охорони її від недобросовісної конкуренції і зловживань монополією; встановлює відповідальність за деякі такі незаконні дії і запобігає монополії на ринку.
Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» (від 07.06.1996 р.) [35]	Несе відповідальність за деякі типи і вираження недобросовісної конкуренції
Закон України «Про Антимонопольний комітет» (від 26 листопада 1993 р.) [33]	Формує правовий статус, базу, фундаментальні функції та повноваження антимонопольного агентства, який очолює Антимонопольний комітет України.
Закон України «Про природні монополії» (від 20.04.2000 р.) [36]	Установлює нормативно-правові, економічні принципи, що регулюють природні монополії держави
Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» (від 16.04.1991 р.) [49]	Зміцнення рівного правового статусу національних і закордонних компаній на українському ринку для охорони зацікавлень національних виробників і забезпечення можливості прийняття урядом дискримінаційних заходів щодо нерезидентів.
Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо додаткових гарантій захисту фінансових інтересів держави» (від 16.06.2005 р.) [50]	Формування конкурентної сфери у галузі урядових закупівель, встановлення прозорості процесу придбання виробів, проектів і послуг за урядові витрати і їх розумне використання.

1	2
Указ Президента України «Про Концепцію вдосконалення державного регулювання природних монополій» (№ 921/2007) [51]	Він заснований на тому факті, що антимонопольна політика та національні системи регулювання, пов'язані з природними монополіями, які неефективні та ускладнюють економіку, створюючи конкурентну сферу, і загрожують державним інтересам і державі в цілому, тим самим поліпшуючи національний нагляд за природними монополіями. Це вимагає захисту корпоративної конкуренції, запобігання зловживань ринковим монопольним станом і удосконалення антимонопольної політики.

Джерело: складено автором на основі даних джерел [2,4, 33, 35, 36, 37, 48, 49, 50, 51]

Додаток А

Таблиця А.2 – Структура припинених антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання за 2014-2019 рр. (%)

Ринок	Роки							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2019-2014	2019-2014
1	2	3	4	5	6	7	8	9
ПЕК і ЖКГ	10,78	12,98	20,1	11,68	7,2	6,1	-4,68	-76,7
Будівництво та будівельні матеріали	18,58	6,11	10,6	12,94	24,2	25,0	6,42	25,6
АПК	16,51	27,86	16,25	10,09	21,6	17,0	0,49	2,9
Транспорт	10,09	14,7	14,1	5,99	8,4	6,5	-3,59	-55,2
Охорона здоров'я, лікарські засоби та медичні засоби	4,59	9,16	8,5	6,62	2,3	3,4	-1,2	-35
Послуги землевпорядкування та послуги з нерухомим майном	0	0,38	1,4	0,63	0,4	0,9	0,9	100
Промисловість	0	0	0	0	5,7	13,4	13,4	100
Вивезення та переробка відходів	0,23	0	0,35	0,95	0	0,6	0,37	61,7
Адміністративні та загальні послуги	0	0	0	0	0	0,3	0,3	100
Зв'язок та телекомунікації	0,23	0,57	0,4	0,63	0,4	1,6	1,37	85,6
Фінансова та страхова діяльність	0	0	0	0	0,8	0,4	0,4	100
Ритуальні послуги	0	0	0	0	0	0	0	0
Обслуговування та ремонт автомобілів	1,38	0	1,1	0,63		0	-1,38	-100
Супутні послуги при наданні адмінпослуг	0	0	0	0	0	0	0	0
Інші ринки	37,61	28,24	27,2	49,84	27,0	24,8	-12,81	-51,7
Всього	100	100	100	100	100	100	-	-

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних джерела [28]

Таблиця А.2.1 – Кількість припинених антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання за 2014-2019 рр.
(од.)

Ринок	Роки							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2019-2014	2019-2014
1	2	3	4	5	6	7	8	9
ПЕК і ЖКГ	48	68	57	37	20	49	1	2,04
Будівництво та будівельні матеріали	83	32	30	41	64	200	117	58,50
АПК	74	146	46	32	57	136	62	45,59
Транспорт	45	77	40	19	22	52	7	13,46
Охорона здоров'я, лікарські засоби та медичні засоби	20	48	24	21	6	27	7	25,93
Послуги землевпорядкування та послуги з нерухомим майном	0	2	4	2	2	7	7	100
Промисловість	0	0	0	0	16	107	107	100
Вивезення та переробка відходів	1	0	1	3	0	5	4	80
Адміністративні та загальні послуги	0	0	0	0	0	2	2	100
Зв'язок та телекомунікації	1	3	1	2	2	13	12	92,31
Фінансова та страхова діяльність	0	0	0	0	3	3	3	100
Ритуальні послуги	0	0	0	0	0	0	0	0
Обслуговування та ремонт автомобілів	6	0	3	2	0	0	-6	-100
Супутні послуги при наданні адмінпослуг	0	0	0	0	0	0	0	0
Інші ринки	167	148	77	158	71	198	31	15,66
Всього	445	524	283	317	263	799	-	-

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних джерела [28]

Таблиця А.3 – Галузева структура припинених зловживань монопольним становищем за 2014-2019 рр. (%)

Ринок	Роки							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2019-2014	2019-2014
ПЕК і ЖКГ	49,69	56,99	63,3	60,51	72,2	50	0,31	0,62
Будівництво та будівельні матеріали	0,05	0,37	0,15	0,63	0,5	0,4	0,35	87,5
АПК	5,50	10,51	2,6	4,28	2,8	0,4	-5,1	-1275
Транспорт	1,36	7,88	13,8	9,81	5,5	7,5	6,14	81,9
Охорона здоров'я, лікарські засоби та медичні засоби	9,77	9,22	7,9	9,43	7,9	22,4	12,63	56,4
Послуги землевпорядкування та послуги з нерухомим майном	5,55	1,75	2,4	2,52	3,2	0,7	-4,85	-692,9
Промисловість	7,23	3,41	0	3,27	0,9	0,7	-6,53	-932,9
Вивезення та переробка відходів	5,86	2,58	2,5	2,77	0	6,7	0,84	12,5
Адміністративні та загальні послуги	0,36	0,05	0	0	0	4,5	4,14	92
Зв'язок та телекомунікації	0,27	0,55	0,2	1,01	0,5	0,7	0,43	61,4
Фінансова та страхова діяльність	0	0	0	0	0,9	0	0	0
Ритуальні послуги	1,95	0,51	0,6	0,5	1,4	0	-1,95	-100
Обслуговування та ремонт автомобілів	1,09	0,41	0,15	0	0	0	-1,09	-100
Супутні послуги при наданні адмінпослуг	0,50	0,05	0	0	0	0	-0,50	-100
Інші ринки	10,82	5,72	4,7	5,27	4,2	6	-4,82	-80,3
Всього	100	100	100	100	100	100	-	-

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних джерела [28]

Таблиця А.3.1 – Галузева структура припинених зловживань монопольним становищем за 2014-2019 рр. (од.)

Ринок	Роки							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2019-2014	2019-2014
1	2	3	4	5	6	7	8	9
ПЕК і ЖКГ	1104	1236	840	481	156	134	-970	-723,88
Будівництво та будівельні матеріали	2	8	4	5	1	1	-1	-100
АПК	122	228	37	34	6	1	-121	-12100
Транспорт	30	171	183	78	12	20	-10	-50
Охорона здоров'я, лікарські засоби та медичні засоби	217	200	110	75	17	60	-157	-261,67
Послуги землевпорядкування та послуги з нерухомим майном	123	38	32	20	7	2	-121	-6050
Промисловість	161	74	0	26	2	2	-159	-7950
Вивезення та переробка відходів	130	56	33	22	0	18	-112	-622,22
Адміністративні та загальні послуги	8	1	0	0	0	12	4	33,33
Зв'язок та телекомунікації	6	12	5	8	1	2	-4	-200
Фінансова та страхова діяльність	0	0	0	0	0	0	0	0
Ритуальні послуги	43	11	8	4	3	0	-43	-100
Обслуговування та ремонт автомобілів	24	9	4	0	0	0	-24	-100
Супутні послуги при наданні адмінпослуг	11	1	0	0	0	0	-11	-100
Інші ринки	240	124	66	42	9	16	-224	-1400
Всього	2221	2169	1322	795	216	268	-	-

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних джерела [28]

Таблиця А.4 – Галузева структура припинених порушень за антиконкурентними діями органів влади за 2014-2019 рр.
(%)

Ринок	Роки							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2019-2014	2019-2014
ПЕК і ЖКГ	13,5	15,7	15,25	8,04	37,9	15,5	2	12,9
Будівництво та будівельні матеріали	0,80	0	0,4	0,98	1,8	3,3	2,5	75,8
АПК	1,00	0,87	0,25	5,25	8,6	2,0	1	50
Транспорт	7,30	8,18	7,8	13,28	3,1	3,5	-3,8	-108,6
Охорона здоров'я, лікарські засоби та медичні засоби	1,60	1,64	3,6	6,39	0,2	1,5	-0,1	-6,7
Послуги землевпорядкування та послуги з нерухомим майном	4,20	11,67	14,45	4,92	15,6	26,3	19,4	73,8
Промисловість	0,20	0,55	0,4	0	0,2	0	-0,20	-100
Вивезення та переробка відходів	13,10	8,94	7,5	10	0	21,2	8,1	38,2
Адміністративні та загальні послуги	41,8	39,15	25,7	33,77	0	9	-32,8	-364,4
Зв'язок та телекомунікації	0,20	0,22	0,25	0,33	0,4	1,5	1,3	86,7
Фінансова та страхова діяльність	0	0	0	0	0,2	0	0	0
Ритуальні послуги	2,20	2,94	4,3	2,46	1,6	0	-2,20	-100
Обслуговування та ремонт автомобілів	0,10	0	0	0	0	0	-0,10	-100
Супутні послуги при наданні адмінпослуг	0,10	0,87	0,4	0,16	0	0	-0,10	-100
Інші ринки	13,90	9,27	19,7	14,42	30,4	16,2	2,3	14,2
Всього	100	100	100	100	100	100	-	-

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних джерела [28]

Таблиця А.4.1 – Галузева структура припинених порушень за антиконкурентними діями органів влади за 2014-2019 рр.
(од.)

Ринок	Роки							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2019-2014	2019-2014
1	2	3	4	5	6	7	8	9
ПЕК і ЖКГ	220	144	119	49	172	71	-149	-209,86
Будівництво та будівельні матеріали	13	0	3	6	8	15	2	13,33
АПК	6	8	2	32	39	9	3	33,33
Транспорт	119	75	61	81	14	16	-103	-643,75
Охорона здоров'я, лікарські засоби та медичні засоби	26	15	28	39	1	7	-19	-271,43
Послуги землевпорядкування та послуги з нерухомим майном	68	107	113	30	71	120	52	43,33
Промисловість	6	5	3	0	1	0	-6	-100
Вивезення та переробка відходів	214	82	59	61	0	97	-117	-120,62
Адміністративні та загальні послуги	682	359	201	206	0	41	-641	-1563,41
Зв'язок та телекомунікації	6	2	2	2	2	7	1	14,29
Фінансова та страхова діяльність	0	0	0	0	1	0	0	0
Ритуальні послуги	36	27	34	15	7	0	-36	-100
Обслуговування та ремонт автомобілів	3	0	0	0	0	0	-3	-100
Супутні послуги при наданні адмінпослуг	3	8	3	1	0	0	-3	-100
Інші ринки	226	85	154	88	138	74	-152	-205,41
Всього	1628	917	782	610	454	457	-	-

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних джерела [28]

Таблиця А.5 – Галузева структура припинених порушень, пов'язаних із недобросовісною конкуренцією за 2014-2019 рр.
(%)

Ринок	Роки							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2019-2014	2019-2014
ПЕК і ЖКГ	0,46	0,92	1,4	0,39	2,4	0,6	0,14	23,3
Будівництво та будівельні матеріали	2,77	2,55	3,6	3,13	0,6	1,2	-1,57	-130,8
АПК	53,54	39,12	28,25	29,3	43,4	35,1	-18,4	-52,5
Транспорт	5,54	3,01	2,9	7,03	3	8,9	3,36	37,7
Охорона здоров'я, лікарські засоби та медичні засоби	15,85	18,75	9,8	15,23	5,3	28,6	12,75	44,6
Послуги землевпорядкування та послуги з нерухомим майном	1,08	1,62	0,35	1,56	0	0	-1,08	-100
Промисловість	0	0	0	0	3	4,2	4,2	100
Вивезення та переробка відходів	0,62	0	0,7	0,39	0	0	-0,62	-100
Адміністративні та загальні послуги	0	0	0	0	0	0	0	0
Зв'язок та телекомунікації	0,15	1,16	2,2	3,13	1,8	3,6	3,45	95,8
Фінансова та страхова діяльність	0	0	0	0	0,6	1,2	1,2	100
Ритуальні послуги	0,15	1,16	0,4	0	3	0	-0,15	-100
Обслуговування та ремонт автомобілів	0,31	0,46	0,4	1,17	0	0	-0,31	-100
Супутні послуги при наданні адмінпослуг	0	0	0	0	0	0	0	0
Інші ринки	19,53	31,25	50	38,67	36,9	16,7	-2,83	-16,9
Всього	100	100	100	100	100	100		

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних джерела [28]

Таблиця А.5.1 – Галузева структура припинених порушень, пов'язаних із недобросовісною конкуренцією за 2014-2019 рр. (од.)

Ринок	Роки							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2019-2014	2019-2014
1	2	3	4	5	6	7	8	9
ПЕК і ЖКГ	3	4		3	4	1	-2	-200
Будівництво та будівельні матеріали	18	11	10	22	1	3	-16	-800
АПК	348	169	78	209	73	59	-289	-489,8
Транспорт	36	13	8	50	5	15	-21	-140
Охорона здоров'я, лікарські засоби та медичні засоби	103	81	27	109	9	48	-55	-114,6
Послуги землевпорядкування та послуги з нерухомим майном	7	7	11	1	0	0	-7	-100
Промисловість	0	0	0	0	5	7	7	100
Вивезення та переробка відходів	4	0	2	3	0	0	-4	-100
Адміністративні та загальні послуги	0	0	0	0	0	0	0	0
Зв'язок та телекомунікації	1	5	6	22	3	6	5	83,3
Фінансова та страхова діяльність	0	0	0	0	1	2	2	100
Ритуальні послуги	1	5	1	0	5	0	-1	-100
Обслуговування та ремонт автомобілів	2	2	1	8	0	0	-2	-100
Супутні послуги при наданні адмінпослуг	0	0	0	0	0	0	0	0
Інші ринки	127	135	138	276	62	28	-99	-353,6
Всього	650	432	276	713	168	168	-	-

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних джерела [28]

Таблиця А.6 – Розподіл природних монополій за березень 2018-2021 рр.

Найменування товару (товарної групи)	Кількість природних монополій				Приклади природних монополій
	2018	2019	2020	2021	
1	2	3	4	5	6
Забезпечення посадки зльоту повітряного судна, забезпечення авіаційної безпеки, тощо	27	27	27	27	ДП «МА Бориспіль», КП «Аеропорт «Вінниця», ТОВ «Міжнародний аеропорт «Дніпропетровськ», КП «Міжнародний аеропорт Запоріжжя», ТОВ «Скорзонера», КП МА «Київ» (Жуляни), тощо.
Послуги з аеронавігаційного обслуговування повітряних суден	1	1	1	1	ДП ОПР «Украерорух»
Спеціалізовані послуги морських портів	1	1	1	1	ДП «Адміністрація морських портів України»
Послуги користування залізничними коліями, диспетчерськими службами, вокзалами та іншими об'єктами інфраструктури, що забезпечують рух залізничного транспорту загального користування керування диспетчерськими службами	1	1	1	1	Акціонерне товариство «Українська залізниця»
Розподіл природного газу	41	41	41	41	Акціонерне товариство «Оператор газорозподільної системи «Миколаївга», Акціонерне товариство «Оператор газорозподільної системи «Закарпатгаз», Акціонерне товариство «Київгаз», Акціонерне товариство «Оператор газорозподільної системи «Чернівцігаз», Акціонерне товариство «Одесагаз», тощо.
Розподіл природного, нафтового газу і газу (метану) вугільних родовищ	4	4	4	4	Приватне акціонерне товариство по газопостачанню та газифікації «Макіївкагаз», Публічне акціонерне товариство по газопостачанню та газифікації «Донецькміськгаз», Публічне акціонерне товариство "По газопостачанню та газифікації «Донецькоблгаз», Акціонерне товариство «Оператор газорозподільної системи «Луганськгаз»
Зберігання природного газу, газу (метану) вугільних родовищ	2	2	2	2	Акціонерне товариство «Державне акціонерне товариство «Чорноморнафтогаз», Акціонерне товариство «Укртрансгаз»

1	2	3	4	5	6
Транспортування природного, нафтового газу і газу (метану) вугільних родовищ трубопроводами	2	2	1	1	Акціонерне товариство «Державне акціонерне товариство «Чорноморнафтогаз»
Транспортування нафтопродуктів магістральним трубопроводом	2	2	2	2	Акціонерне товариство «Укртранснафта», Товариство з обмеженою відповідальністю «Прикарпатзахідтранс»
Транспортування природного газу	0	1	1	1	Товариство з обмеженою відповідальністю «Оператор газотранспортної системи України»
Розподіл електричної енергії	33	32	32	32	Публічне акціонерне товариство «Запоріжжяобленерго», Акціонерне товариство «Вінницяобленерго», Акціонерне товариство «Хмельницькобленерго», Приватне акціонерне товариство «Волиньобленерго», Приватне акціонерне товариство «Рівнеобленерго», тощо.
Передача електричної енергії магістральними та міждержавними електричними мережами	1	1	1	1	Приватне акціонерне товариство «Національна енергетична компанія «Укренерго»
Транспортування аміаку магістральними трубопроводами	1	1	1	1	Державне підприємство «Укрхімтрансаміак»
Централізоване водопостачання та централізоване водовідведення	2199	2281	2400	2655	Комунальне підприємство «Кривбасводоканал», Львівське міське комунальне підприємство «Львівводоканал», Комунальне підприємство «Черкасиводоканал» Черкаської міської ради, Комунальне підприємство Полтавської обласної ради «Полтававодоканал», Міське комунальне підприємство "Миколаївводоканал", Комунальне підприємство "Міськтепловоденергія", тощо.
Транспортування теплової енергії магістральними та місцевими (розподільчими) тепловими мережами	454	580	651	750	Комунальне підприємство Білоцерківської міської ради «Білоцерківтепломережа», Товариство з обмеженою відповідальністю «Краматорськтеплоенерго», Комунальне підприємство «Харківські теплові мережі», Комунальне підприємство «Теплоенерго» Дніпровської міської ради, Комунальне підприємство Щолкінської міської ради «Азов», Товариство з обмеженою відповідальністю «Бренвель», тощо.

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних джерела [8]

Таблиця А. 7 – Зміни в функціонуванні різних галузей промисловості у період 2014-2019 рр.

Галузі промисловості	Обсяг реалізованої продукції		Чистий прибуток (збиток)		Кількість суб'єктів господарювання за	Рік
	Номінальний	Реальний	Номінальний	Реальний		
1	2	3	4	5	6	7
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	220163,33	29017526,87	21481,3	2831241,51	75660	2014
	372033,36	46652983,18	102849,1	12897273,13	79284	2015
	414799,90	56288346,97	90613,2	12296204,96	74620	2016
	467636,14	54479610,4	68858,5	8022018,16	76593	2017
	540509,37	61726170,27	71002,6	8108496,04	76328	2018
	572748,27	53036489,8	93255,4	8635447,51	75450	2019
Промисловість	1567714,0	206624706,5	-178730,9	-23556736,1	131491	2014
	1917185,6	240415073,3	-188267,9	-23608791,6	135149	2015
	2343000,4	317945154,5	-24724,7	-3355138,07	127069	2016
	2862308,9	333458985	56124,0	6538449,076	123876	2017
	3302543,7	377150488,4	109288,8	12480778,65	125859	2018
	3289388,9	304597414,2	133701,6	12380767,26	130324	2019
Будівництво	154619,0	20378785,49	-27948,8	-3683657,67	52189	2014
	150540,5	18877781,16	-25862,0	-3243088,58	55128	2015
	180966,5	24557154,14	-10553,0	-1432043,42	50208	2016
	236497,3	27551930,78	-5014,3	-584169,46	50261	2017
	322096,2	36783388,21	4414,1	504087,26	52531	2018
	394919,4	36569534,86	13590,6	1258493,41	56855	2019

1	2	3	4	5	6	7
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортна засобів і мотоциклів	1795659,9	236667974,7	-133219,5	-17558323,52	988694	2014
	2159334,2	270780505,4	-88161,0	-11055390,99	989064	2015
	2628672,0	356710791,3	-4841,8	-657034,73	910413	2016
	3351185,8	390413151,1	25874,2	3014339,28	837797	2017
	4110094,3	469372768,6	68809,8	7858078,02	818217	2018
	4345851,2	402425820,3	108561,5	10052792,35	834159	2019
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	223068,4	29400411,63	-22591,6	-2977569,55	111807	2014
	322291,2	40415322,12	-17847,8	-2238116,33	119037	2015
	398913,7	54132584,46	7408,7	1005362,07	109334	2016
	479013,7	55805096,36	-16796,7	-1956820,20	95815	2017
	556047,4	63500611,86	-24265,4	-2771112,48	90591	2018
	603015,8	55839265,85	8421,8	779857,55	96235	2019
Тимчасове розміщення й організація харчування	22684,6	2989829,87	-6641,8	-875394,10	57553	2014
	29069,3	3645291,19	-6874,9	-862108,66	58436	2015
	37613,4	5104138,23	-1983,1	-269105,15	57696	2016
	48965,2	5704441,38	1773,5	206610,58	57578	2017
	63591,5	7262146,56	2350,9	268468,39	61761	2018
	77863,1	7210125,27	4245,6	393142,96	69689	2019
Інформація та телекомунікації	105689,6	13929891,44	-17137,1	-2258668,30	114355	2014
	141479,6	17741546,99	-12590,2	-1578815,13	116136	2015
	175050,9	23754402,98	1750,6	237553,80	129704	2016
	216803,9	25257650,46	12029,3	1401410,70	146909	2017
	273742,2	31261357,81	14676,1	1676008,86	174622	2018
	334865,3	31008522,87	20617,3	1909159,40	206147	2019

1	2	3	4	5	6	7
Фінансова та страхова діяльність	209425,7	27602301,86	-5550,3	-731529,95	12052	2014
	236454,9	29651445,49	-9573,4	-1200509,92	12381	2015
	214430,1	29098165,94	-670,8	-91033,94	11865	2016
	222521,6	25923766,46	16806,6	1957964,99	10290	2017
	283551,5	32381585,14	23096,2	2637585,74	9739	2018
	306952,3	28423778,38	15165,6	1404338,13	10086	2019
Операції з нерухомим майном	66412,8	8753213,21	-105425,7	-13895109,59	97794	2014
	90298,1	11323378,82	-64369,0	-8071873,98	94077	2015
	103770,5	14081662,63	-43900,2	-5957253,33	90921	2016
	121182,0	14117707,69	-17551,2	-2044712,09	90553	2017
	145225,5	16584756,18	-1551,6	-177191,54	93383	2018
	166359,9	15404926,96	44953,5	4162692,70	98361	2019
Професійна, наукова та технічна діяльність	159753,4	21055498,77	-100347,2	-13225757,35	115123	2014
	206687,6	25918627,47	-48656,0	-6101468,13	131035	2015
	274279,9	37219778,05	22842,0	3099664,29	125133	2016
	326310,7	38015193,44	32356,2	3769491,60	121546	2017
	379452,2	43333438,11	20304,4	2318760,48	126100	2018
	395448,2	36618504,94	69037,8	6392901,28	134800	2019
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	46479,2	6125957,18	-9543,2	-1257799,03	44144	2014
	57318,1	7187692,03	-9860,6	-1236517,53	47361	2015
	64457,9	8746934,64	-5094,4	-691310,58	45988	2016
	81057,3	9443179,31	-3624,2	-422215,19	46553	2017
	99682,5	11383741,53	-493,1	-56306,72	49206	2018
	128567,0	11905304,93	9854,2	912498,86	53787	2019

1	2	3	4	5	6	7
Освіта	2353,3	310161,62	62,5	8237,53	10117	2014
	3101,7	388948,14	80,6	10112,75	10873	2015
	3891,5	528078,42	76,8	10423,70	11077	2016
	5012,9	584007,85	96,1	11194,28	11656	2017
	6910,4	789162,64	138,3	15796,49	13241	2018
	9905,6	917255,02	318,4	29483,37	15429	2019
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	9356,2	1233151,87	-1185,3	-156221,45	21114	2014
	12991,0	1629074,65	-1042,3	-130699,23	21683	2015
	16803,1	2280181,58	186,2	25263,77	21583	2016
	21525,5	2507722,57	145,0	16892,05	22085	2017
	31496,6	3596914,78	1022,0	116717,62	24961	2018
	58517,3	5418704,82	1675,2	155127,14	30994	2019
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	17089,7	2252424,92	-3244,0	-427561,49	13523	2014
	6955,5	872225,77	-3566,3	-447210,26	14887	2015
	7691,5	1043738,90	-1599,5	-217049,46	13873	2016
	10552,5	1229366,32	-2300,4	-267995,24	13045	2017
	13119,1	1498202,33	-597,1	-68190,22	13797	2018
	14948,5	1384227,66	-3,7	-341,61	15168	2019
Надання інших видів послуг	8508,9	1121474,60	-45,3	-5974,22	86709	2014
	10690,2	1340556,62	225,6	28296,40	89908	2015
	12736,1	1728284,37	195,0	26467,32	86147	2016
	16458,5	1917414,09	-23,7	-2758,20	100587	2017
	20784,8	2373621,13	109,5	12507,87	109336	2018
	26092,3	2416143,56	384,2	35575,23	114217	2019

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних джерела [29]